

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Az országos ref. tanáregyesületnek a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett felterjesztése a tanári nyugdíjtörvény módosítása tárgyában.

Nagyméltóságú Miniszter Ur!

A folyó év szeptember havának 1-én tiz esztendeje lesz annak, hogy az országos tanári nyugdíjintézetet megalkotó 1894. évi XVII. törvénycikk életbe lépett. Ezen alkalomból az országos református tanáregyesület nevében és megbízásából azzal a kéréssel fordulunk Nagyméltóságodhoz, hogy méltóztassék a nevezett törvénycikket revisió alá venni és módosítása iránt az országgyűlés képviselőháza elé törvényjavaslatot terjeszteni.

Hálásan ismerjük el, hogy az állam ezzel a törvénnyel is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy református tanintézeteink a kor színvonalának megfelelő rendezett viszonyok közé jussanak és így a nemzeti közműveltség ügyének szolgálatában az ország más tanintézeteivel lépést tarthassanak.

Másfelől azonban a törvény tetemes újabb terheket hártott iskoláink fenntartó testületeire, a tanárookra vonatkozólag pedig több kedvezőtlen intézkedést tartalmaz, a melyek rájuk nézve más elbánást állapítanak meg, mint a milyenben az állami intézetek tanárai részesülnek.

Már pedig, a mint azt a törvény indokolása is kifejti, a törvénynek éppen az az intenciója, hogy egyrészt támogassa az iskolafenntartókat abban a nagy munkában, a melyet a magyar nemzeti kultúra szolgálatában az állam helyett századok óta végeznek, másrészt pedig, hogy a nyugdíjazás körül való egyenlő elbánás által is kevesbüljenek az állami és a nem állami iskolák között is fennálló válaszfalak, hogy így szabad mozgás legyen iskoláink között, a melyek mindnyájan a nemzet iskolái és minden erő oda

válhasson be, a hol a nemzet kulturája legjobban hasznát veheti.

Abban a meggyőződésben, hogy református tanintézeteinknek a multban teljesített szolgálatait és jövőbeli hivatását Nagyméltóságod is a törvény indokolásának szellemében fogja fel, teljes bizalommal terjesztjük Nagyméltóságod elé országos református tanáregyesületünknek a törvény módosítására vonatkozó javaslatait, a melyek véleményünk szerint a törvény intencióinak az eddiginél teljesebb mértékben való érvényesítését célozzák.

Javaslataink, illetőleg kérelmeink a következők.

1. A törvény 3. §-ában *b)* és *c)* alatt megjelölt befizetések szállíttassanak le, és pedig a beszámítható tanári fizetések után fizetendő fenntartótestületi díj 5%-ról 3%-ra, a tanulói díjak pedig a jogakadémiáknál 6 frtról 6 koronára, a többi intézeteknél pedig 3 frtról 3 koronára; a *d)* pont, mely az építkezési, vagy beruházási állami segély után 15 évre 3% os kamatot állapít meg, töröltessék és töröltessék a 3. §. hetedik kikezdésének utolsó mondata, mely szerint a *b)* alatt kitüntetett 5%-ból, az illető tanerők terhére áthárítható részlet maximuma 2%-ban állapíttatik meg s e helyett mondassék ki, hogy a leszállított díjból a tanárookra semmi sem hártítható át.

Nagyméltóságú Miniszter Ur! A fenntartótestületi és a tanulói díjak leszállítására vonatkozó kérelmünk annál kevésbbé szorul különösebb megokolásra, mert a törvény 6. §-a egyenesen kimondja, hogy, ha a törvény életbeléptetését követő minden tiz év után készíttendő matematikai mérleg a jövedelmek apasztását megengedi, ezeknek a befizetéseknek a mértéke le fog szállíttatni. Mégis legyen szabad rámutatnunk arra, hogy ez a törvénycikk, a mely iskoláink segélyezésének már előző törvényekben is lefektetett elvét van hivatva fokozottabb mértékben

megvalósítani, a biztosított állami segély mellett is voltaképpen igen terhes iskolai adót ró fenntartótestületeinkre és felekezetünk közönségére. Az országos nyugdíj- és gyámintézet 1901. évi állapotáról kiadott jelentés szerint ebben az évben csak a szóban levő kétféle díj címén 264,248 k 63 fillér bevétel volt előírva, tehát mintegy 24000 koronával több, mint az állami hozzájárulás kétszerese. Mivel a nyugdíjintézet tagjainak több mint 70%-át a protestáns iskolák tanárai teszik, nagyon valószínű, hogy csupán a protestáns iskolák, nem számítva a tanároknak egyszersmindenkorra szóló befizetéseit, ennek a két díjnak a címén legalább is másfélszer annyi összeggel járulnak a nyugdíjintézet fenntartásához, mint az állami kincstár. Ezek az iskolák néhány kivétellel, a melyek még önerejükön küzdenek a kor színvonalán való megmaradásukért, mind államsegélyesek s ha a fenntartótestületi díjak címén előállott új teher az évi államsegély útján fedezetet talál is, mégis ez az új teher, hozzájárulva az oktatásügy rohamos fejlődésétől a támasztott anyagi követelményekhez, veszélyezteteti az iskolák fennállását, mert az évi állami segély bizonyos határon túl nem emelhető az autonomikus jelleg elvesztése nélkül. Autonomia nélkül pedig a felekezet szempontjából nem volna értelme az iskolák fenntartására fordított nagy áldozatoknak.

A tanulói díjak mérséklésére pedig, sőt eltörlésére is elég okúl szolgál az, hogy iskoláinkban a tandíj általában ugyanannyi, mint az állami intézetekben; ezzel a díjjal tehát a mi növendékeink többet fizetnek, mint az állami iskolák növendékei. Az a közönség, a melynek áldozatkészsége iskoláinkat létrehozta és nagyobb részben ma is fenntartja, a rendes állami adón kívül, a melyet a többi polgárokkal egyenlően visel, még igen tetemes, sok helyen majdnem elviselhetetlen egyházi adóval is meg van terhelve. Nem méltányos tehát, hogy ez a különben is jobban megterhelt közönség a saját áldozatai árán fenntartott iskolákban drágábban jusson kulturális szükségleteinek kielégítéséhez, mint az a közönség, a mely egészen az állam költségén fenntartott iskolákban neveltetheti gyermekeit.

De különösen tarthatatlan a 3. §. d) pontja, a mely az építkezési vagy beruházási állami segélyre szorult fenntartótestületeket 15 éven át 3%-os kamat fizetésére kötelezi. Ha az iskola-fenntartó a segélyösszeg felvételekor egy összeggel meg akarná váltani ezt a 15 évi kötelezettséget, akkor, feltéve, hogy ez az összeg 4%-os kamattal gyümölcsösztetnék, azonnal vissza kellene adnia a segélyösszeg egy harmadrészét. Amit az állam egyik kezével ad, a másik kezé-

vel annak lényeges részét visszaveszi. Így nemcsak hogy megvan nehezítve a segély igénybevétele, hanem esetleg lehetetlenné is van téve. Ezért a törvénynek ezt az intézkedését, mint a segély elvével ellentétben állót, az iskolák fejlődésének érdekében eltörlendőnek tartjuk.

A törvény 3. §-ának 7-ik kikezdése megengedi, hogy a fenntartótestület a tanári fizetések után fizetendő 5%-os díjból legfőlebb 2%-ot a tanároknak hátréson. Ezt a fenntartótestületek általában meg is teszik. De a nyugdíjintézet kötelekébe tartozó tanárok ezzel is kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint az állami intézetek tanárai, akik semmiféle évi díjat nem fizetnek. Ezért, de meg azért is, mert a beszámítható fizetés $\frac{1}{3}$ részének beszolgáltatása különben is elég teher, méltányos volna az érdekelt tanárokról ezt a 2%-os adót levenni.

2. Kérjük, hogy a 8. §. első kikezdése törlőssék és helyette ez a pont tétessék:

„Azok a fenntartótestületek, a melyek évi állami segélyben nem részesülnek s ennél fogva alkalmazottaik fizetésének mértékére a vallás- és közoktatásügyi miniszternek befolyása nincs, alkalmazottaiknak, hacsak természetbeli lakást nem adnak, legalább akkora lakáspénzt tartoznak biztosítani, a mekkora az állami tisztviselők lakáspénzét meghatározó szabályzatban a tanintézet helyére és az alkalmazottak fizetését magában foglaló fizetési osztályra nézve meg van állapítva.“

A 8. §. első kikezdése ugyanis, a mely szerint a törzsfizetés és lakáspénz összegének $\frac{1}{5}$ része lakáspénzül tekintetik és így a nyugdíjba be nem számítatik, a legtöbb esetben érzékenyen megrövidíti az érdekelt tanárok nyugdíjigényét és ezzel állami és nem állami tanár között, sőt maguk között a nem állami tanárok között is nyugdíjigény tekintetében nagyfokú egyenlőtlenséget állapít meg.

Míg ugyanis az állami tanárnak teljes törzsfizetése beszámíttatik, addig az országos tanári nyugdíjintézet kötelekében álló intézetek között csak 10—12 intézet van olyan, a melyekben az egész törzsfizetés beszámítható, míg a többi, számszerint mintegy 80 intézetben a törzsfizetések 50—400 koronával megcsontíttatnak.

A lakáspénznek ilyen számítása azonfelül igazságtalanságra vezet az adófizetésnél is. A lakáspénz ugyanis az adótörvény értelmében nem esik adó alá. Ámde az adó szempontjából lakáspénzül nem az összes fizetés $\frac{1}{5}$ részét, hanem a tényleges lakáspénzt veszik; és így előáll az a következtetés, hogy a fizetésnek bizonyos részét a szerint, a mint az államkincstárra előnyösebb, egyszer törzsfizetésnek, máskor lakás-

pénznek tekinti az állam; törzsfizetésnek akkor, mikor az adót kiveti és lakáspénznek akkor, mikor a nyugdíjat megállapítja.

Véleményünk szerint a törzsfizetés teljes beszámítását csak úgy lehetne minden esetben biztosítani, ha a törvény kötelezné az iskolafenntartókat, hogy alkalmazottaiknak akkora lakáspénzt adjanak, mint az állam ad, vagy adna a maga tiszlviselőinek a tanintézet helyén ugyanazon törzsfizetés mellett. Minden más megoldás vagy csak mérsékelné és kevesebb esetre szorítaná a törzsfizetés megcsökkentését, vagy szabad kezet adna a fenntartóknak a törzsfizetés és a lakáspénz arányára nézve, a mi oly visszaélésekre adhatna alkalmat, a melyeket a törvény a szóban forgó rendelkezéssel éppen megakart előzni.

3. Kérjük a törvénynek oly módosítását, hogy a theologiai intézetek tanárai is felvehetők legyenek az országos tanári nyugdíjintézetbe.

Református theologiai akadémiáink fenntartótestületei egyáltalán nincsenek abban a helyzetben, hogy tanáraikról nyugdíj tekintetében kielégítőleg gondoskodhassanak. Sőt van olyan theologiai intézetünk is, a melynek semminemű nyugdíjalapja nincs. Már pedig a lelkészképzés nemcsak felekezeti, hanem épp oly mértékben állami érdek is és azoknak az intézeteknek a megerősítése, a melyek a magyar nemzeti szellemnek mindig zászlóhordozói voltak, a többieknek pedig az állami támogatással a magyar nemzeti szellem szolgálatára való megnyerése a magyar kulturpolitikának elsőrendű követelménye.

Ugyanazért kérjük, hogy a törvény revisiója alkalmával méltóztassék a theologiai tanárok felvételének az ügyét is megfontolás tárgyává tenni.

4. Méltóztassék a törvény revisióját célzó javaslatba felvenni egy oly értelmű rendelkezést, hogy azoknak a tanároknak, a kik a nyugdíjintézet kötelekébe felvétettek, bármely hazai középiskolában töltött szolgálata a beszámítható szolgálati idő megállapításánál számításba vétessék.

Az országos tanári nyugdíjintézet kötelekébe tartozó intézetekben ugyanis elég nagy számmal vannak olyan tanárok, a kik azelőtt mint szerzetesek a szerzetesrendi középiskolákban teljesítettek tanári szolgálatot. Ezen szolgálat ez idő szerint nem számítatik be azon oknál fogva, mert az 1894. évi XXVII. t.-c. 1. §-a a törvény hatályát a szerzetesrendek kezén levő alapítványokból fenntartott iskolákra nem terjeszti ki.

Igaz, hogy a szerzetes tanároknak, a kiktől az illető szerzetesrend holtuk napjáig gondoskodik, nincs szükségök arra, hogy az országos nyugdíjintézetbe felvétsenek; de ebből nem

következik, hogy a nyugdíjintézetbe már felvett tanároknak előzőleg szerzetesrendi iskolákban teljesített szolgálata ne lenne beszámítható. A kétféle szolgálat között ugyanis a nemzeti műveltség szempontjából nincsen különbség s, ha ugyanazon tanárnak egyiknemű szolgálatát honorálja az állam, méltányos dolog volna, ha éppen a nemzeti kultúra szempontjából, a melynek a nyugdíjtörvény létrejövését köszöni, honorálná a másiknemű szolgálatát is.

5. Református iskoláinknak egyik élénken érzett szüksége továbbá az, hogy ének- és zene-tanáraink is felvétsenek az országos tanári nyugdíjintézetbe.

Ez a szükség a törvény módosítása nélkül is kielégíthető az 1894. évi XXVII. t.-c. 7. §-a alapján, a mely meggyőződésünk szerint határozottan megállapítja az állandóan alkalmazott ének- és zenetanárok nyugdíjjogosultságát.

Iskoláinkban ugyanis az ének rendes tantárgy, a melynek tanítását rendszeresített tantervben állandóan alkalmazott tanárok teljesítik. Már pedig az 1894. évi XXVII. t.-c. 7. §-a azt mondja, hogy a nyugdíj- és gyámintézet a kötelekében álló intézeteknek azon tanáraitra terjed ki, a kik szabályszerűen megállapított rendes állásokra megfelelő képesítéssel, törvény- vagy szabályszerű módon állandóan alkalmaztatnak. Az itt felsorolt feltételeknek pedig a szóban forgó tanárok alkalmazásmódja mindenben eleget tesz.

Az eddigi gyakorlat, mely szerint a középiskolai ének- és zenetanárok a nyugdíjintézetből kizárattak, az 1883. évi XXX. t.-c. 3. és 34. §-ára alapított. A 3. §. szerint ugyanis a középiskolákban az ének- és a zene nem rendes tantárgy, a 34. §. értelmében pedig a rendkívüli tárgyak tanítói nyugdíjra igényt nem tarthatnak.

Ámde ezen törvénynek a tanárok nyugdíjára vonatkozó intézkedései kizárólag az állami tanárookra vonatkoznak, a mint az a 33. §-ban világosan ki is van fejezve. Az állami középiskolai ének- és zenetanárookra nézve érthető is ez az intézkedés, mert az állami középiskolákban az ének- és zene tanítására nincsenek állandó fizetéssel rendszeresített állomások, a mi az 1885. évi XI. t.-c. 1. és 2. §-a szerint alapfeltétele a nyugdíjjogosultságnak.

A felekezeti iskolák tanárainak nyugdíjjogosultságát azonban a későbbi 1894. évi XXVII. t.-c. szabályozza és véleményünk szerint ezen tanárok nyugdíjjogosultsága kizárólag ezen törvénycikk s az ennek alapjául szolgáló 1885. évi XI. t.-c. alapján bírálható el. Már pedig mind a két törvénycikk egybehangzólag nyug-

díjjogosultságot biztosít az olyan állomásokon alkalmazott tanároknak, amilyenek a felekezeti iskolák ének- és zenetanári tanszékei.

Tisztelettel kérjük tehát Nagyméltóságodat, méltóztassék úgy intézkedni, hogy az állandóan alkalmazott ének- és zenetanárok az 1894. évi XXVII. t.-c. 7. §-a értelmében az országos tanári nyugdíjintézetbe felvétessenek.

6. Végül, bár ez a kérdés már túlesik az 1894. évi XXVII. t.-c. keretén, legyen szabad felhívunk Nagyméltóságod figyelmét az özvegyek és az árvák ellátásának aránytalanul csekély s magában véve is elégtelen mértékére. Különösen rideg az 1885. évi XI. t.-c.-nek az intézkedése, a mely legalább három anyai ellátásban levő árvához köti a nevelési járulékhöz való jogosultságot.

Tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy újabb törvényhozó intézkedés kezdése által méltóztassék lehetővé tenni, hogy az özvegyek és az árvák ellátása az újabb életviszonyokhoz képest emeltessék, és hogy a nevelési járulékhöz való igény független legyen az árvák számától.

Nagyméltóságú Miniszter Ur! Meg vagyunk róla győződve, hogy Nagyméltóságod teljes jóakarattal fogadja tanáregyesületünknek itt felsorolt óhajlásait, és tudjuk, hogy e kívánságok teljesítését csak a pénzügyi viszonyok akadályozhatják. De e részben is reménnyel biztat bennünket az, hogy az országos tanári nyugdíjintézetnek 1901. évi záró számadása szerint az intézet tiszta vagyona mintegy 3.000.000 koronát tett. Ez a vagyon nem egészen 8 év alatt halmozódott fel és így, feltéve, hogy a tőkék 4%-al kamatoztak, az átlagos évi vagyon gyarapodás mintegy 318.000 koronát tesz. Tehát nemcsak az állami évi hozzájárulás (120.000 korona) volt megtakarítható, hanem ezen felül is, tehát tisztán az érdekelt intézetek járulékaiból évenként megmaradt körülbelül 198.000 korona.

Igaz, hogy az intézet teljesítő képességéről egészen megbízható képet csak az a matematikai mérleg lesz hivatva nyújtani, a mely a törvény 6. §-a értelmében az intézet 10 évi fennállása után lesz elkészítendő, de már a fentebbi vázlatos számítás is arra enged következtetni, hogy a theologiai tanárok felvételén kívül a többi kérdés az államsegély jelenlegi mértéke mellett is megoldható, a theologiai tanárok felvétele pedig újabb, aránylag nem nagy mértékű állami hozzájárulás által szintén biztosítható lesz.

Református tanintézeteinknek itt felsorolt életbevágó érdekeit, a melyek nagyobb részben közösek az országos tanári nyugdíjintézet köte-

lékébe tartozó többi intézetekkel is, Nagyméltóságodnak jóindulatába bizalommal ajánlva, vagyunk mély tisztelettel,

Debrecen, 1904. január.

Dócsi Imre,
az orsz. ref. tanáregyesület elnöke.

Karai Sándor,
egyesületi előadó.

Hires természettudósok vallásos nyilatkozatai.

(Folytatás.)

Kepler hires sirfelirata ismeretes: „coelos mensus eram, nunc terrae metior umbras, mens coelestis erat, — corporis umbra jacet.“ *Müller* a dorpáti nagy csillagász már a modern világ fia volt († 1874.) s így ír: „Valódi természetvizsgáló sohasem lehet istentagadó. A ki olyan mélyen pillant be az Isten műhelyébe, mint mi s a kinek olyan sok alkalmá van mindentudóságát és az örök rendet csodálni, mint nekünk, — annak alázattal kell térdeit a szent Isten uralma előtt meghajtani.“ És *Müller* kortársa és kollegája *John Fr. W. Herschel* († 1871.) határozottan tiltakozik az ellen, mintha a természet vizsgálata eo ipso istentagadásra vezetne. „Semmisem alaptalanabb, — mondja, — mint a jóhiszemű, de rendesen korlátolt felfogású emberek részéről a természettudományok tanulmányozása ellen felhozni szokásos az a vád, hogy . . . a természettudomány a lélek halhatatlanságának és a kijelentett vallásnak a tagadására vezet. Mindenkit biztósíthatunk felőle, hogy a természet ismerete minden ép koponyára éppen az ellenkező hatással van.“

Itt ismét megjegyezzük a „S.-D. Tageblatt“ adatainak kiegészítése szempontjából, hogy ugyanazon időben, a mikor a két utóbb említett tudós élt, vagy legalább néhány évvel azután *Ludwig*-tól „Geist und Stoff“ címen (Iserlohn 1884.) egy rendkívül érdekes mű jelent volt meg, a melyben az érdemes író kimutatta, hogy a természettudományokban éppen olyan sok dogma van, mint a vallásban, csak hogy azokat amott nem dogmáknak nevezik, hanem hypothesiseknek. A tulajdonképpeni tudásnak a határai nem is olyan messze terjednek, mint legtöbbször híresztelik; elébb, mint gondolnánk, százszor is ott állunk már ismét a semmit nem tudás előtt. *Ludwig*nek ez a híres mondása különösen aktuálissá kezd lenni napjainkban, mikor úgy áll a dolog, — és ezt már természettudósok is hirdetik! — hogy annak a csodálatos új elemnek, a minek neve *radium*, eddig észlelt sajátságai az összes eddig ismert és megdönthetetleneknek hirdett természeti törvényeket fejk tetéjére állították! Nos . . .! ? Hát vajjon mi más egyebek voltak azok a híres természettudományi „igazságok“ hanem szappanbuborékok, melyeknek szétpattanására elég volt az a kis szellő, mely egy pár vegyész laboratoriumának a kéményéből felszállott! ?

Az az ember, a ki a legnagyobb természeti törvények egyikét, t. i. az erő fenmaradásának a törvényét fedezte fel, — lángelméjében helyet adott a vallásos igazságoknak is. *Mayer Róbert* ugyanis — ő reá gondolunk itt, — egy alkalommal ezt írta: „Teljes szívemből kiáltok fel: az igaz philosophia nem lehet más, és nem is szabad, hogy más legyen,

mint propädeutika (előiskola!) a keresztyén vallás számára." Még tovább megy a hasonlóképpen nagy fizikus *M. Faraday*. Ez az ember nem szégyenlette a következő hitvallást tenni: „Azon kicsiny és megvetett keresztyén szektához tartozom, mely a *sanct-manier*-ek (fövényhordók) neve alatt ismeretes. A mi reményünk azon a hiten alapszik, a mely a Krisztusban van" s ennek a Faraday-nak honfitársa t. i. *Lord Kelvin (W. Thomson!)* egyike a legnagyobb s ma is élő fizikusoknak, — egy általános vallásos szempontból kiindulva mondja: „Egy bölcsen és jóságosan uralkodó célszerűségnek roppant erős bizonyosságai vesznek bennünket körül mindennütt; és ha egyes nehézségek, — legyenek azok metaphisikaiak, vagy természettudományiak, egy ideig talán félreismertetik is azt velünk, — ellenállhatatlan hatalommal nyomul az ismét előtérbe, mert a természetben szabadakarat érvényesülését mutatja s arra tanít, hogy minden élő lény egy mindig tevékeny Teremtőtől és Gondviselőtől függ." Ugyanitt említhetjük fel *Böhmer*-t, aki azt tette „Kosmos“-a céljaul, hogy bebizonyítsa azt, hogy az egész világ Isten műve s mottó gyanánt állította fel a tételt: „A világ nem egyéb, mint az Örökkévaló felséges voltának visszfénye a földi anyagban.“ *Liebig Justus* is vitte valamire a természettudományokban, nevezetesen a chemiában s tőle származik az a híres mondás, hogy „A természet ismerete ut a Teremtő csodálására.“ S idézhetjük a magunk részéről *Berthelot*-ot a hirneve; francia vegyész; „Nincs khémikus, — ugymond, — a ki állítani merészelné, hogy laboratoriumában egy növény levelet, egy gyümölcsöt, izmot, szervet előállított volna“ s ugyanaz a *Liebig*, kinek nevét most említünk, mondja „Bizonyos nem vegyi ok befolyása alatt a szervezetben vegyvonzási erők is működnek; csak ezen uralkodó ok következtében s nem önmagoktól rendezkednek az elemek s egyesülnek oly módon, hogy taurin, vagy urin keletkezzék; éppen úgy, mint midőn a vegyész az említett elemeket értelmes akarattal a szerves testen kívül is vegyülésre bírja. Ily módon sikerülni fog neki kinint, koffeint a növények festő anyagait s mindazon összeköttetéseket előállítani, melyek csak vegyi s nem életműves tulajdonságokkal bírnak; melyeknek tömecei jegecekké rendezkednek, midőn ismét az alakot nem szerves erő határozza meg. De vegyi uton soha sem fog sikerülni egy sejtet, izomrostot, ideget, — szóval egy valóban életműves, a szervezetnek életműves tulajdonságokkal bíró részeit, vagy mi több, magát a szervezetet laboratoriumban előállítani.“

Ime milyen megszegyenülése az elbizakodott s Istenről, lélekről tudni semmit nem akaró emberi észnek!

Valamikor a hirhedt *Strausz* azt mondta, hogy „A hívő menjen Isten nevében tovább a maga útján; a tudós letér arról az utról; mint Abrahám és Lót; ha te jobbra indulsz, — akkor én balra megyek!“ És a következmények bebizonyították, hogy nem éppen olyan könnyű ez az elválás. A hit és tudás sokkal közelebb állanak egymáshoz, semhogy komoly ember ily rövidesen végezhetne a kérdéssel.

(Folyt. köv.)

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

I. RÉSZ.

a) Az intézetnek, különböző időszakokban (lehetőleg az évszámok megjelölésével) minő hivatalos elnevezései voltak, pecsétnyomóin s az aktákban?

b) Az intézet történetei (egyszer vagy többször) mikor irattak meg s adattak ki nyomtatásban? (A kiadványok címlapjának szövege betű szerint, könyvészeti leírásuk).

c) Az intézet történetére vonatkozó, azt felvilágosító, vagy kiegészítő más egyes munkák vagy közlemények (Repertorium) felsorolása, könyvészeti részletezéssel, pontos utalásokkal.

d) Időrendben mióta, mely évekről adott ki az intézet nyomtatott Értesítőket? (Evről évre a szerkesztő nevének, a füzet iv és lapszámának jelölésével).

Az itt b) d) pontok alatt felsoroltak megvannak-e valamennyien az intézet könyvtárában, birtokában? a melyek nincsenek meg, hol találhatóak biztosan?

a) Nevezet. pecsét.

A hitújítás Debrecenbe is elhatván az 1548. május 17-iki tordai országgyűlés után a szerzetes rendek vagy elvándoroltak, vagy a hitújítás lobogója alá álltak, így a költői tehetségű Dézsi András 1549-ben a „scholae mester“ már protestáns hitűvé lett s Debrecen város földes ura Enyingi Török János védelme alatt az iskola is átalakult, a város polgárai is átmentek az újított hitre. Az iskola a város kezébe ment át, a város fizette a tanítókat és 1556-tól neve volt „Schola nostra“ és „Schola oppidi“ így fordul elő neve a város jegyzőkönyvében és 1629-ben mondatik „celebris“, 1643-ban „illustris“ scholának; 1660-ban „Collegiumnak.“ Az 1708-ban az eredetiről lemásolt főiskolai anyakönyv címe „Catalogus omnium Scolae Debrecinae Civium.“

A kollégium első nyomtatásban megjelent iskolai törvényeiben, kelt 1704. aug. 12-én a városi tanács által megerősítve, neveztetik „Reformatum Collegium Debrecinense“ címmel.

A kollégium első pecsétje (viasz nyomatu 1689 febr. 22-ről maradt fenn egy felhatalmazó iraton — tizezer só átvételére, — Szilágyi Márton tanár aláírása is rajta. A pecsét nagysága a mai 20 filléres; a keret mező közepén a collegium régi 1588-iki címere: nyitott biblia, kéz írja a Jehova szót zsidó betűvel; alatta az évszám 1678, a mikor készült a pecsétnyomó; a köriraton „orando et laborando.“

A budai zsinat a collegiumot az egyházkerület intézményévé tévén a tiszántuli egyházkerület által ünnepélyesen kiadott latin nyelvű iskolai törvényben 1792. ápril. 28-án „Collegium nostrum Debrecinense“ néven nevezi, a helyi felügyelet a debreceni ref. egyház kezében maradt.

A pecsét címere maradt a régi, az 1678-iki, csak nagyobbított alakban, nagysága a mai „korona“ pénznek megfelelő. Cimer ugyanaz, a biblia felett és alatt megosztva „orando . . . labor“, a körirat latin „sigil. Collegii reform. Debrecin.“ év nines. Ez divatozott 1842-ig, a mikor a körirat magyarrá tétetett. Ez (3-ik pecsét) a mai nagy pecsét, közepén a nyitott biblia Jehova nevével, alól felül „orando et laborando“. Körirata „a reformátusok debreceni főiskolájának pecsétje.“ Utoljára készült 1871. év irattal.

b) As intéset történetének megírása nyomtatásban.

1. „Adat a debreceni ref. Collegium történetéhez” Könyves Tóth Mihálytól, az „Egyházi könyvtár” (Szerkesztette Révész Bálint Debrecen, 1859.) I. évfolyam, IV. füzet 125—140 l.
2. „A debreceni helv. hitv. gymnasium története,” szer. ő neve nélkül. „Első Értesítvény a depr. h. h. evang. főgymnasiumról.” Debrecen 1854. 4 r. 11—15. lap.
3. „A debreceni Collégium története és beszervezete;” Lásd „Magyarország történeti földirati és állami leírása,” ifj. Palugyai Imrétől Pest, 1851—1855. négy köt. II. köt. 404—432. l. Szücs István depr. jogtanártól.
4. „A debreceni főiskoláról.” Révész Imrétől az általa szerkesztett „Magyar prot. Egyházi és Iskolai Figyelmező 1870. évf. 275—289. és 427. lapokon. Debrecen, 1870.
5. „Debrecen város történelme,” ábrákkal írta Szücs István. Debrecen, 1870—1871. 3 kötet. „A debreceni főiskola keletkezéséről.” II. köt. 582—629. l. (A collegium régi épülete rajzával) és a collegium belélete III. köt. 920—978. (a diákok egyenruháival.)
6. „Debrecen város egyetemese leírása” Dr. Zelizi Dániel. Debrecen, 1882. 4. r. „A debreceni ref. Collégium eredete, fejlődése és jelene.” (Főiskola cím alatt) írta Balogh Ferencz, a 470—490. l.
7. „A debreceni ref. Collégium” írta Balogh Ferencz (A Pallas nagy Lexicon, Bpest. 1893. V. k. 88—92. l.)
8. A Collégium története, különböző tanároktól megírva. A debreceni ev. ref. főgymnasium Értesítője az 1894—5. évről. Debrecen, 1895. 8 r. 3—427. l.) Ez a legrészletesebb és legbővebb.)
9. Sinka Sándor „Debrecen rövid ismertetése” Debrecen, 1898. 16 r. „A ref. Collegium” 31—49. l.

c) Felvilágosító, vagy kiegészítő munkák.

A Collegium történetére vonatkozó felvilágosító és kiegészítő cikkek, közlemények, külön segéd források elsősorban Debrecen lapirodalmában rakásával találhatók, némelyik helyi lap A „Hortobágy” (1863. év és 1864. i. évfolyama mér rég meg szűnt.) 30 évfolyam t halad, azt végig kell keresni. Legujabban szellőztetett „természetbeli tanári lakások” fontos kérdése több szerzőtől a helyi lapokban; e kérdés századokra visszanyúlólag világosítja meg a Collegium történetét, viszonyát a hatóságokhoz (Debreceni Prot. Lap 1903: 43—45. sz. továbbá Zoltai Lajostól Debr. Prot. Lap 1903: 2. 3. 4. 11. sz. és Balogh F.-től u. o. 1902: 46. és 47. sz.)

A régi latin folyóiratból „Novi ecclesiastico scholastici Annales” (Besztercebánya, 1794.) II. 28. l. és (Selmecebánya, 1793.) IV. 20 l. mint legelső nyomtatott értesítvényfélében olvasható „a debreceni főiskola állapota 1793—94-ben.”

Megírott monographia-félék: „A debreceni diák tüzoltó társaság története” Nagy Jánostól (Debrecen, 1878. 8 r. 98 l.); „a magyar irodalmi önképző társulat multja” Erőss Lajostól (Debrecen, 1880. 8 r. 48 l.); „A főiskolai énekhar (Cantus) történetére vonatkozó részletes adatok 1739-ig visszamenőleg. Balogh Ferencztől a „Debreceni Ellenőr” 1886. év 47; 1887: 46; 1890: 46; 1892: 56; 1893: 57; 1894: 55; 1895. (XXII. évfolyam): 55; és 1898: 55. számaiban; továbbá a „Debr. Prot. Lap” 1882: 8;

1884: 8; 1889: 48; 1894: 47; 1898: 48; és „Szabad Egyház” 1889: 1, 2, sz. „Közlöny” theologiai ifjúság lapja, 29. évfolyam 1897: 2. sz.

Kiegészítő nagyobb közleményeket tartalmaznak a következő művek:

aa) Géresi Kálmán cikke a református tanügy, különösen a debreceni főiskola legrégebb történetéből (A tiszántuli középiskolai Tanár egyesület Évkönyve, II. évfolyam 1879/80-ik évre

bb) Molnár Aladár. „A közoktatás története Magyarországon.” Bpest, 1881. (lásd 465—494. l.)

cc) Financzy Ernő. „A magy. orsz. Középiskolák multja és jelene.” Bpest, 1896. és „A magyar orsz. közoktatás története Mária Terézia korában.” Bpest, 1899.

dd) Márton Sándor „Iskolaügyünk története 1770—1820-ig.” A „Prot. egyházi és iskolai Lap” (Budapest), 1893. év 17, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30. számaiban.

ee) Balogh Ferencztől. „A debreceni ref. Collegium rajza a XVI. században.” (Theologiai Közlöny (Debrecen) 1898. és 1899-iki évfolyam 3, 4 számaiban.)

ff) Tóth Sámuel. Adalékok a tiszántuli ref. egyh. ker. történetéhez, Debrecen, 1894. I. II. füzet telve a Collegiumra vonatkozó adatokkal.

Nagy tájékozást adnak az egyes tanárok életrajzai azon korra, melyben működtek, ily rajz sok van, egyik például, „Menyhárt János hittanár életrajza.” („Debr. Prot. Lap.” 1900. év 18. 19. 21. számaiban, Balogh Ferencztől, „Szegedi Sándor tanár élet és jellemrajza” Géresi K.-tól „Tiszántuli tanár egyesület évkönyve 1882/3. évre és Debreceni Prot. Lap 1882: 9. sz.

A repertorium készítése egy 350 éves főiskola multjáról nagy segédlettel, talán évekig elnyúló keresgéssel, kutatással leendő valamikor valósulttá.

Ujj mutatásul említhető, hogy az összes egyházi, hazai lapok, továbbá a Prot. naptárok, és a helyi 3—4 debreceni lap összes foijamai; sőt a hazai más lapok (P. o. a Vasárnapi Ujság 1884: 12. sz. hozta Lugossy József tanár életrajzát és arcképet; a depr. collegium képe megjelent a Vasárn. Ujság 1856: 45. sz.) és folyóiratok több évfolyamai: az a nagy mező, melyekben fekszenek a repertorium adatai. Ezt egy ember, egy, két év alatt, elő nem állíthatja. Különben a megemlített történeti munkák idézetei és forrásra utalásai a történet megírójának kellő tájékozól és vezérfonalul szolgálhatnak.

d) Értesítvények.

1. Első évi értesítvény a debreceni helv. hitv. evang. főgymnasiumról 1853/4. évről, szerkesztette Kovács Pál 4. r. 24. l.

2. Második értesítvény 1854/5-ről sz. Kovács Pál Debrecen, 4. r. 29. l.

3. III. Értesítvény, 1855/6-ról sz. Kovács Pál 4 r. 36. l.

4. IV. Értesítvény, 1856/7-ről sz. Kov. P. 32 l. 4 r.

5. V. Értesítvény 1857/8-ról sz. Kov. P. 4. r. 21. l.

6. VI. Értesítvény 1858/9-ről sz. K. P. 4. 16. l.

7. (VII.) Értesítő 1859/60-ról sz. Osterlamm Ernő igazgató, 4 r. 22. l. (Ezek a gymnasiumról szólnak.)

Jegyzet. 1860/61-től 1864/5-ig bezárólag öt évről nem adatott ki Értesítvény.

8. Értesítvény a ref. debreceni főiskoláról 1865/6-ról sz. Buzás Pál akadémiai, Szekeres Pál gymn. igazgatók 4 r. 23 l.

9. Értesítvény ugyanarról 1866/67-ről Kallós Lajos akadémiai és Kovács János gymn. igazgatóktól 4 r. 32. l.

10. Értesítvény 1867/68-ról Lengyel Zsigmond akad. és Márk Pál gymn. igazgatóktól 4 r. 34 l.

11. Értesítvény 1868/1869-ről, Tóth Mihály akad. és Osterlamm E. gymn. igazgatók 4 r. 26. l. (A két szakról szólnak.)

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs.

TANÜGY.

Egyházkerületünk népiskoláinak állapota az 1900/1-ik iskolai évben.

(Folytatás.)

A mi a református iskoláink növendékeinek anyanyelvét illeti, ez csak a miniszter kimutatásában szerepel, tehát csak az országos átlagot ismerjük. Kitűnik abból, hogy a református népiskolákban szerepelnek a magyar anyanyelvűek a legnagyobb százalékkal. E szerint a református vallású népiskolai tanulóknak az ország összes református iskoláiban 97,78%-a volt magyar anyanyelvű, 1,22% német, 0,51% tót, 0,45% oláh, 0,01% ruthén, 0,01% szerb, egyéb 0,02%. Valószínű, hogy ha pusztán a mi egyházkerületünk népiskolai növendékeiről készítenénk a tanulók anyanyelvéről statisztikát, akkor még csekélyebb százalékat tenné ki a más anyanyelvűek száma.

Hogy iskoláink az összes különféle jellegű iskolák közt a legnagyobb mértékben szolgálják a magyar nemzeti szellemű nevelését, ez kitűnik a következő adatokból. A miniszter kimutatása szerint az összes tankötelesek között Magyarországon anyanyelvére nézve magyar volt 1.531.231, vagyis az összes 2.314.962 iskolakötelesnek 52%-a. Azonban örömdetes jelenség, hogy eme magyar anyanyelvű tankötelesek között összesen 1.385.566 jár tényleg iskolába, a mi az összes tényleg iskolába járó tanköteleseknek nem 52, hanem 54,17%-át teszi. Ez azt jelenti, hogy ha bár kevéssel, de mégis a magyar anyanyelvű tankötelesek iskolázási viszonyai kedvezőbbek a nem magyar anyanyelvűekénél.

Az elemi iskolák tannyelvében még kedvezőbb az arány a magyarságra nézve. Ugyanis az egész országban levő összesen 17.146 iskola közül magyar tannyelvű 10.464, vagyis az egésznek 60%-a, tót-magyar tannyelvű 1772, oláh-magyar 706, ruthén-magyar 325, horvát-magyar-szerb 302, más és magyar 38, vagyis összesen 3251. Ezekben részben magyar lévén a tannyelv, mondhatjuk, hogy az előbbi 60%-on kívül az iskoláknak még 20% a részben magyar tannyelvvel bír. Vannak tisztán idegen tannyelvű iskolák is. Ezek közt van német tannyelvű 389, tót 500, oláh 2309, ruthén 76, horvát-szerb 134, más nem magyar nyelvű 23, vagyis összesen 3431 iskolában nem szerepel részben sem, mint tannyelv

a magyar nyelv. Ez is körülbelül 20%-át képezvén az összes iskoláknak, kitűnik, hogy az összes elemi iskoláknak körülbelül ötödrésze teljesen idegen szellemű.

A református népiskolákba nem nagy számmal járnak más vallásúak. Mert míg a református vallású tankötelesek között más felekezetű, vagy jellegű iskolába jár összesen 11.762 tanuló, addig a református népiskolákba járó más vallású tanulók száma csak 3184, a mi a református népiskolákba járó tanulóknak csak 3%-át teszi. Ezek között a békésbányai egyházmegyére esik 409, a beregure 470, a biharira 139, a debrecenire 199, az érmellékire 185, a felső szabolcsra 865, a hevesnegykunságira 268, a máramarosugocsaira 105, a nagybányaira 288 a nagykárolyira 77, a nagyszalontaira 309, a szathmárra 270. De a mikor 11762 ref. vallású tanköteles kénytelen más jellegű iskolába járni, református iskoláink számának elégtelenségét bizonyítani is felesleges.

A nem szerinti megoszlás az iskolákban a következő volt: fiú tanköteles volt 50,77%, leánytan- köteles 49,23%.

A tanköteleseknek az ország lakosságához viszonyított számát tekintve minden 100 lakosra jutott a 6—12 éves tankötelesek között 12,30%, a 13—15 éves tankötelesek között pedig 5,30%. Ez azonban csak a miniszter kimutatásában szerepel.

A tanszemélyzet magyarságára nézve is érdekes összehasonlítani a népiskolák régi tanszemélyzetét az újabbal. A miniszter kimutatásaiban, mely az 1898/9-ik iskolai évig megy vissza ujabbban, már nevezett évben is úgy vannak feltüntetve református népiskoláink, mint a melyekben már akkor sem volt magyarul nem tudó tanító, míg az ország különféle jellegű iskoláiban még az 1898/9-ik iskolai évben körülbelül 1500 magyarul nem tudó tanító volt. Örömdetes jelenség azonban a magyarság terfoglalására, hogy már az 1900/1-ik iskolai évben 200 sem volt a magyarul nem tudó tanítók száma. Bár a magyarul tudás még távolról sem biztosítja az iskola magyar nemzeti szellemét és valószínű, hogy a magyarul tudás meghatározása nagyon ingegatag alapon áll, mégis örömmel üdvözölhetjük fenti kimutatást mint annak a biztosítékát, hogy ezen tanítóknál már a következő generációban a magyar nemzeti érzésnek némi mennyisége is fog a magyarul tudáshoz esatlakozni.

Ref. iskoláink legnagyobb részében az iskolai év a törvényszerű 10 hónapig tart. Hogy azonban még mindig vannak olyan iskolák is, melyekben az egész iskolai évet nem fordítják tanításra, mutatja a következő kimutatás: csak hat hónapig tart az iskolai év 2 iskolában, hét hónapig 2 iskolában, 8 hónapig 35-ben, 9 hónapig 71-ben 10 hónapig 472-ben. Vagyis összes iskoláinknak 82%-ában tart 10 hónapig az iskolai év. Legalább 8 hónapig pedig az iskolák 99,3%-ában tart a tanítás. Összehasonlítva ezt az országos átlaggal, a hol az 1900/1. iskolai évben legalább 8 hónapig a gyermekeknek 88,94%-a járt iskolába, azt találjuk, hogy az iskolai év tartama református iskoláinkban az országos átlagnak magasan fölülte áll.

A tanulók iskola látogatása nem mindenütt egyforma. Az iskola látogatás pontosságára, vagy elhanyagolására némi világot vethetünk, ha kimutatjuk, hogy átlag egy-egy tanulóra hány fél napi

igazolatlan mulasztás esik. Egyházkerületünk népiskoláiban a tanulók igazolatlanul mulasztottak 30,593-an, vagyis az igazolatlanul mulasztók az összesnek körülbelül 35%-át képezik. Az egyes egyházmegyékben az igazolatlanul mulasztott napok számát a tanulók számával elosztva, a következő eredményre jutunk: a békésbányai egyházmegyében a tanulók 74,953 fél napot mulasztottak igazolatlanul, melyből egy tanulóra esik átlag 5 fél nap, a beregi egyházmegyében 78,488 félnapból egy tanulóra jut 14 fél nap, a bihariban 45,374 félnapból egyre jut 12 fél nap, a debreceniben 102,599 félnapból 9 fél nap, az érmellékiben 61,659 félnapból 11 fél nap, a felsőszabolcsiiban 128,061 félnapból 13 fél nap, a hevesnagykunságiban 39,449 félnapból 3 fél nap, a máramarosugocsaiban 24,068 félnapból 14 fél nap, a nagybányaiban 39,320 félnapból 12 fél nap, a nagykárolyiban 19,348 félnapból 6 fél nap, a nagyszalontaiban 68,413 félnapból 7 fél nap, a szathmáriban 87,782 félnapból 13 fél nap esik átlag egy tanulóra.

Ezek szerint a legkevesebb igazolatlan mulasztás esik egy tanulóra a hevesnagykunsági és a nagykárolyi egyházmegyében. A többiek közt a következő a sorrend: békésbányai, nagyszalontai, debreceni, érmelléki, nagybányai, bihari, szathmári, felsőszabolcsi, beregi, máramarosugocsa.

Meg kell azonban jegyezni, hogy az igazolatlan mulasztások elbírálása nagyon is változó módon történik, mit eléggé bizonyít az a nagy különbség is, a mi az egyes egyházmegyéknek az átlaga közt mutatkozik. Nem tartom ugyanis valószínűnek, hogy az egyes egyházmegyék közt oly nagy különbségek volnának, hogy tényleg egyikben 3, míg a másikban már 14 fél napi mulasztás essék egyenlő elbírálás esetén egy-egy tanulóra. Bizonyosan nagy különbség van az igazolatlan mulasztások elbírálási módjában.

Eme hitemben megerősít az igazolatlan mulasztásoknak a miniszter kimutatása alapján az országos átlaggal való összehasonlítása is. Ugyanis az ország összes 2,944,020 tanulójának összesen kimutatott 10,108,530 fél napi igazolatlan mulasztásából körülbelül csak 3 jut egy-egy tanulóra. Azt pedig nem hiszem, hogy a mi egyházmegyéink nagyobb részében az országos átlagnál annival rosszabb állapotok volnának.

Az ország összes népiskoláiban mulasztott 10,108,530 fél napi mulasztás miatt a tanulók 1,501,874 esetben büntetettek, összesen 288,007 koronára, melyből befolyt 96,732 korona, a miből kitűnik, hogy a birság kirovásánál elég enyhén járnak el, de annak behajtásánál még enyhébben. A református vallású iskolák igazolatlan mulasztásának büntetéséről külön statisztika nem készül.

Az ismétlő iskolázás állapotát a következő adatok tüntetik fel. Az ismétlő iskolai tankötelesek száma egyházkerületünkben 44,318, kik közül csak 18,956 jár az egyház ismétlő iskolájába, vagyis az összes ismétlő iskolai tanköteleseknek fele sem (csak 42%) jár tényleg egyházunk ismétlő iskolájába. Felsőbb nyilvános vagy magán intézetbe jár összesen 912, más felekezet ismétlő iskolájába jár összesen 8204 tanuló, a mindenféle jellegű tanköteleseket össze számítva, ismétlő iskolákba jár összesen 27,499, ellenben semmiféle ismétlő iskolába nem jár 13,439 tanköteles, vagyis a tanköteleseknek negyed-

résznél több, vagyis 29%. Valamiféle iskolába jár 71%.

Az ismétlő iskoláinkba járó tanulók száma más felekezetűekkel együtt 19,623. Ebből az egyes egyházmegyékre jut: békésbányára 1723, beregi 1804, bihari 1411, debreceni 3708, érmelléki 1191, felsőszabolcsi 2660, hevesnagykunsági 2553, máramarosugocsa 325, nagybányai 642, nagykárolyi 513, nagyszalontai 1924, szathmári 1169. Némelyik egyházmegyében feltűnően kevés a tényleg ismétlő iskolába járó tanulók száma, a mi arra mutat, hogy nem minden egyházmegyében fektetnek egyforma súlyt az ismétlő iskolázásra.

Egyházunk ismétlő iskoláiba kevés más vallású tanköteles jár, mindössze csak 456-ra rug ezeknek a száma egész egyházkerületünkben. Ismétlő iskoláink tehát majdnem egészen a református vallású tankötelesek nevelésére szolgálnak.

A konfirmált tanulók száma 16,045 volt az egész egyházkerületben. Bár arról nincsen kimutatás, hogy mennyinek kellett volna konfirmáltatni, a számból következtetve valószínű, hogy az iskolát elhagyók legnagyobb része konfirmációban részesül.

Az ismétlő iskolai tanfolyamok osztályainak számában nagy ingadozások vannak, a mennyiben egy éves tanfolyammal bír 169 ismétlő iskola, két éves tanfolyamu 91, három éves tanfolyamu 282 ismétlő iskola. Ez ismétlő iskoláink fogyatékoságára mutat.

A református vallású ismétlő iskolások statisztikáját az országos átlaggal összehasonlítva, következő eredményre jutunk: Az egész országban van összesen 987,004 ismétlő iskola tanköteles, kik közül összesen 512,345 jár ismétlő iskolába, a mi körülbelül 55%-nak fel meg, vagyis az országos átlag mögött a mi református iskoláinkba járó ismétlő iskolások 42%-a elmarad. Az országos átlagban az ismétlő iskolai tankötelesek közül felső nép, polgári, vagy más iskolába jár 147,945, vagyis az ismétlő iskolába járókkal együtt tényleg oktatásban részesül 660,290 ismétlő iskolai tanköteles, vagyis az összes tanköteleseknek 66%-a. Ha ezt összehasonlítjuk a református vallású valamiféle iskolába tényleg járó ismétlő iskolai tankötelessel, azt találjuk, hogy a református vallású ismétlő tanköteleseknek 71%-a járván különféle jellegű és foku iskolába, az országos átlaggal szemben 5%-al van egyházkerületünk ismétlő iskolai tanköteleseinek oktatása előnyben.

(Folyt. köv.)

Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

A református jótékony nőegylet közgyűlése.

Említettük lapunkban, hogy a debreceni jótékony nőegylet f. hó 16-án tartott választmányi ülésében elhatározta, hogy címét a jövőben *református jótékony nőegylet*-re változtatja. A választmány javaslatának tárgyalására az elnökség e hó 24-ére rendkívüli közgyűlést hívott össze, melyen Veressné Szathmáry Teréz elnökölt. A közgyűlésen a következő tagok voltak jelen: Szabó Kálmánné és Kom-

lőssy Arthurné, alelnökök, a tisztikar részéről S. Szabó József tb. titkár dr. Tüdös János jogtanácsos, dr. Fráter Imre nőegyleti orvos, Szücs Kálmán pénztáros és Konez Akos titkár, továbbá: Kiss Aronné, Szávay Gyuláné, Bartók Agostonné, Füleky Pálné, Bácsi Ferenczné, öz. Brunner Edéné, öz. Láposy Ferenczné, Sesztina Jenőné, Weszprémy Zoltánné, öz. Váradi Szabó Jánosné, Múraközi Róza, öz. Jablonczay Kálmánné, Konez Akosné, Karai Sándorné, öz. Béressy Sámuelné, Kardos Lászlóné, Bónis Andorné, Szathmáry Mihályné, öz. dr. Pallay Miklósné, öz. Vértessy Lajosné, dr. Peczkó Ernőné, dr. Kola Jánosné, Fazekas Sándorné, Kiss Albertné, Riesz Lipótné, Gaál Józsefné, Rázsó Gyuláné, öz. Joó Istvánné, Könyves Tóth Kálmánné, Baróthy Béláné, Péchy Kálmánné, Czegléd Mihályné, Dicsőfi Józsefné, dr. Nagy Lajosné, öz. dr. Nagy Lászlóné, Sass Béláné, öz. Major Sándorné, Bészler Károlyné, Kolbenhayer Kálmánné, Gabona Nándorné, öz. Somossy Miklósné, Szücs Kálmánné, öz. Mayer Emilné, öz. Varghané Dalmy Teréz, dr. Oláh Miklósné, Pénzes Sándorné, dr. Tüdös Jánosné, Géresi Kálmánné, Bosznay Istvánné, Hutiray Béláné, dr. Szoboszlai Sándorné, Somogyi Pálné, Szele Györgyné, Bakos Tiborné, Kajáry Lajosné.

Az elnök megnyitván az ülést örömmel látja a nemes érdeklődést, mely ez alkalommal megnyilvánult. Üdvözlő az egybegyülteket és főbb vonásokban ismerteti az okot, mely őt a közgyűlés összehívására serkentette. Majd felkéri Konez Akos titkárt, hogy adja elő a választmány f. hó 16-án egyhangulag hozott határozatát.

Konez Akos titkár felolvasta a választmányi ülés jegyzőkönyvét és javaslatát, melyet szükségesnek lát meg is okolni. Elmondja — nagy figyelem közt — hogy a debreceni jótékony nőegylet mily áldásos tevékenységet fejtett ki harmincöt éven keresztül. A szeretet jegyében ébredt életre és ez a szeretet mutatta meg azt az irányt, melyen harmincöt éven át haladt, egyenlő mértékben éreztetvén cselekvő szeretetét minden felekezet szegényeivel. Számadásokkal bizonyítja, hogy mennyit tett, mennyit áldozott ez a nőegylet, melynek vezetősége, választmányja lankadást nem ismerő buzgalommal művelte azt a talajt, melyet működése színhelyéül kijelölt. Ezen áldásos működése közben lassankint különböző felekezeti egyletek alakultak, ujabban pedig egy katolikus jellegű nőegylet alakult. Ez indította a jótékony nőegyletet arra, hogy most már ő is felírja zászlajára a város nagy többsége vallását kifejező jelleget. Ezzel azonban irányát nem változtatja meg. A jövőben is megmaradnak árvái, szegényei vallás különbség nélkül és miként a múltban, úgy a jövőben is úgy kívánja szeretetét gyakorolni, mint az elmúlt harmincöt év alatt. Ne lásson ebben senki egyebet, mint azt a következetességet, mely a többi felekezetek gondolkodásán épült fel. Mi a régiak maradunk. Nem állítjuk fel vallások szerint a tagsági díjak skáláját, nem mondjuk ki ridegen, hogy választmányunknak csak ref. vallásúak lehetnek tagjai, sőt kérve kérjük nem ref. vallású választmányi tagjainkat, hogy munkáljanak velünk a jövőben is azzal a buzgalommal, mely a nemes és szép alkotások egész sorozatát teremtette meg a nőegyletnél. Miután pedig senki sem vetheti a jótékony nőegylet szemére, hogy hosszú életében felekezeti álláspontból ítélte volna meg kötelességének

teljesítését és mivel a jövőben is ugyanazon elveket követi és ugyanazon irányban fog haladni, kéri a közgyűlést, hogy a választmány javaslatát egyhangulag szíveskedjék elfogadni.

Konez Akos beszédére Gáll Józsefné, szül. Kaffka Teréz nőegyleti tag válaszolt, illetve indítványt olvasott fel, melyben többek nevében tiltakozik a nőegylet eddigi címének megváltoztatása ellen. Kijelenti, hogy indítványának elvetése esetén jogorvoslatért a belügyminiszteriumba fog. folyamodni.

Konez Akos titkár nyugodt hangon cáfolta meg a *református* cím felvevése ellen felhozott meg nem állható okokat és ismételten beigazolta, hogy a cím megváltoztatása nem jelenti az eddigi irány megváltoztatását. Mert ugymond, ha szabad és helyes az a törekvés, hogy külön lutheránus, katolikus és izraelita nőegylet alakuljon az árvák és szegények gyámolítására, bizonyára jogos az a szándék is, mely református nőegyletet kíván létesíteni.

Majd S. Szabó József tb. titkár kelt szép beszédben a javaslat védelmére és visszapillantást vetve a jótékony nőegyletek keletkezésére, megdöntetetlen érvekkel igyekezett bebizonyítani egyrészt ezen javaslat szükséges voltát, másrészt őszinte lélekkel jelezte, hogy semmi oka sem lehet a közgyűlésnek ezen javaslat ellen állást foglalni.

A felvetett javaslathoz még többen szóltak hozzá, többek közt dr. Tüdös János, nőegyleti jogtanácsos, ki magasan szárnyaló fejtegetésében nem lát semmi veszedelmet a cím megváltoztatásában, melyhez a közgyűlésnek feltétlen joga van. Ugyancsak a javaslat érdekében szólott fel Szücs Kálmán pénztáros, kimutatva azt, hogy a jótékony nőegylet alapítványai óriási részben református szivektől származtak, de legyen bármiképpen is, nem tudja, nem akarja elhinni, hogy a más vallásúak alapítványait visszakívánják az egylet címének megváltoztatása miatt, mert hiszen a szeretet harmincöt éves, mindenkit jólesően érintett munkája megérdemelte az alapítványokat.

Ellene szólott a javaslatnak ismételten Gáll Józsefné, nem fogadva el a felhozott érveket. Kéri tiltakozását jegyzőkönyvbe vétetni, mit a titkár szíves készséggel ígért teljesíteni. A javaslat ellen érveltek még Váradi Szabó Jánosné, Hutiray Béláné, míg öz. Mayer Emilné nagy éljenzés közt jelentette ki, hogy jóllehet bár ő a katolikus egyház igaz hívének tartja magát, mégis látva évtizedeken keresztül az egylet áldásos működését, a jövőben is itt kíván dolgozni szeretetével és teljes lélekkel támogatja a javaslatot. A javaslat mellett érdekesen és szépen beszélt Bosznay Istvánné, főiskolai tanárunk neje, lángoló lelkesedéssel kelve védelmére a jogos törekvésnek.

Dr. Tüdös János jogtanácsos a javaslatot megtoldotta azzal, hogy mondja ki a közgyűlés, hogy midőn a debreceni jótékony nőegylet címét megváltoztatja, azzal semmi egyebet nem akar, mint az egyletre reányomni a városunk nagy többségét képező ref. vallás bélyegét épp úgy, mint azt a többi felekezetek tették, de ugyanakkor eddigi irányán nem változtat és a szeretetet minden irányban egyiránt gyakorolja felekezeti különbség nélkül.

Eljenzés és itt-ott ellentmondás hangzott fel e szavakra, miért is az elnök bezárván a vitát, feltette a kérdést szavazásra. A közgyűlési tagok felállással szavaztak és 58 szóval 5 ellenében elfogadták a vá-

lasztmány javaslatát és kimondták, hogy a debreceni jótékony nőegylet a jövőben ily címet visel: *a debreceni református jótékony nőegylet*. Ezen határozattal kapcsolatban a közgyűlés a további teendőkkel és az alapszabályukon szükséges változtatással az elnökséget, illetve a választmányt bízta meg.

Ezzel szemben *Gáll Józsefné* bejelentette fellebbezését a határozat ellen.

IRODALOM.

Kálvin János. *A keresztyén vallás alapvonalai.* (Institutio religionis christianae.) Az 1536-iki első latin kiadás után fordította Nagy Károly ny. r. tanár a kolozsvári ev. ref. theol. fakultáson. Revideálták Eröss Lajos theol. akad. ny. r. tanár Debrecenben és dr. Bartók György erdélyi ev. ref. püspök. Ara 6 korona. Budapest. Kiadja a magyar protestáns irodalmi társaság. 1903. XXXVI. + 455 oldal.

Kálvin fentjelzett művét máiglan számosan emlegetik, sőt idézgetnek is belőle, a nélkül, hogy ismernék, vagy csak részben is olvasták volna. Pedig minden tétel, kifejezés, annál inkább bármely rendszeres előterjesztés, a mely Kálvin avatott tollából eredett, méltó a komoly megfontolásra, az alapos megősmérésre, a hit- és erkölcsi élet mezejére való átültetésre, mert gyümölcsözök harminc, — hatvan — sőt százszoros mértékben. Helyén való és indokolt volt volna tehát, ha e mű magyar nyelven történt kiadása alkalmából úgy az elévülhetetlen nevű szerzőről, mint remek alkotásáról, megfelelő, terjedelmes, korszerű és a mai igényekhez alkalmazott tanulmány jelent volna meg; hangsúlyozásával azoknak a vívmányoknak és hatásoknak, a melyeket Kálvin nagy szellemének köszönhet az újkor, mind vallási, egyházi, erkölcsi, mind társadalmi, tudományos művelődési és általános emberi szempontból. Ezeknek a tényeknek koronként való felújítása nagyon is érezhető szükség; főképpen az napjainkban, a mikor a napi jellegű és múlt jelenőségű helyi kérdések vitatásának olvasásába már kezdünk beleunni s a zengő ére és pengő cimbalom röpke hangjaihoz hasonlóan eltűnő feszegetésekbe egészen belefáradtak írók, olvasók egyaránt.

Minden ilyen előzetes, vagy egyidejű alkalmi tanulmány híján is azonban, őszinte örömmel sőt lelkesedéssel üdvözljük az *Institutio* ez átültetését és kifejezzük úgy a kiadó MPIT., mint a fordítás munkájában részt vett férfiak iránt, elősmérésünket s köszönetünket.

A mi a mű keletkezését, beosztását, tartalmát általános szempontból illeti, arra nézve a fordító az előszóban (V—XIII.) és bevezetésben (XIV—XXXVI.) a tájékoztatásra szükséges tudnivalókat közli, így hát ismétlésekbe bocsátkozás helyett utaljuk az érdeklődők figyelmét a jelzett két részletre. Arról is felesleges szólni, miért hogy éppen az 1536. és nem a terjedelmesebb 1559. Institutiót kaptuk? Azért így — egyszerű a felelet, — mert a kiadás létesíthetése céljából tett alapítvány szövege eként rendelkezett.

A fordítás szövegű voltát synoptikus úton lehetne igazolni. Ez azonban szükségtelennek bizonyul, mivel a magyar szövegben — legalább a mint én átlapozgattam. — nem található olyasmi, a mi a kri-

tikai ellenőrzést e tekintetben indokolná. A fordítás nyelve egyenletes, erőteljes, magyaros, noha a szenvedő alakú igékkel való mondatfűzés használatát helylyel közszel lehetett volna kerülni: p. o. ez: „a kegyesek egy bizonyos szűk helyre lettek volna megkötözöttek zárva,” (112. l.) vagy: (a bűnbocsátó cédulák) „már sok döntő bizonyítékok által tönkretettvén” (281. l.) stb., népiesebb magyarsággal is kifejezhető volnának. És a mennyiben e mű nemesak a művelt, de a közép osztályú világiak számára is készült, a „demarkhusok,” (433. l.) „martirok,” (281. l.) „flastrom,” (270. l.) „formulázva,” (271. l.) „mysterium,” „argumentáció” stb. szavakat lehetett volna magyar kifejezésekkel is helyettesíteni. Sajátságos, hogy még abban sem tudtunk megállapodni, ha vajjon szakramentum, evangélium, testamentum irandó-e, avagy sákramentom, evangéliom stb.

A bibliai helyek idézésénél a régies és korszerű eljárás vegyítése észlelhető: a sátán nagy kezdő betűvel van megítisztelve; a szövegben Ezsaiás, a Mutatóban Ésaiás van szedve, a mi a helyesírási következetességhez szokott szemnek feltűnhetik.

Különben az is szóba jöhet, vajjon nem többet fejez-e ki a régi bevett *Institutio*, mint *A keresztyén vallás alapvonalai* új elnevezés.

A könyv kiállítása esinos, izléses, az ára elég mérsékelt, noha kelendőségének biztosítására való tekintetből jutányosabb árat is lehetett volna megszabni.

Most már nincs egyéb kívánni valónk, mint az, hogy Kálvin e művét minél többen megszerezzék, olvassák, megértsék, terjeszszék, hogy így annak óhajlandó második kiadására minél előbb szükség lehessen. Ajánljuk minden érdeklődőnek pártfogó és méltán megérdemelt figyelmébe. *Dr. Erdős József.*

Énekek, dalok egyházi énekkarok számára, szerkesztette **Hodossy Béla sárospataki tan. kép. tanár.** Sajnos, egyelőre legalább, — tekintve a mostani viszonyokat, — nem jósolhatunk nagyobb kelendőséget e munkának. A szerző intentiója igazán nemes munkálkodása önzetlen, mert azok az egyházi énekkarok, melyek számára e könyv készült, még csak ezután alakíttatnak meg, tehát munkája gyümölcsét még nem élvezheti a megérdemelt mértékben. Csak elvéve találunk oly lelkes egyházi férfiakra, kik megküzdnek a nagy fáradsággal és létesítenek egyházi énekkarokat.* A szerző művének összeállításánál kellő körültekintéssel járt el. Számolt azzal a ténnyel, hogy a mi éghajlatunk alatt a magas férfi hang igen ritka, azért dallamai mind középfekvésben mozognak. Azt a körülményt sem hagyta figyelmen kívül, hogy ez énekkarokban nem hivatásos zenészek vesznek részt, hanem legnagyobb részben dilletansok, kik többnyire nélkülöznek minden zenei ismeretet. Az énekek a következő csoportosításban vannak: I. Hazafias dalok, II. Ünnepi énekek, III. Historiai énekek a XVI-ik századból, IV. Kuruedalok, V. Temetési énekek, VI. Nép-dalok. A külföldieken kívül sűrűn találkozunk a hazai kiválóbb zeneszerzők műveivel is. Hodossy Béla az átírásokon kívül, mintegy 20 művel szere-

* Honnan tudja ezt a bíráló? Egyébiránt az csak természetes, hogy a ki nem ért a zenéhez, az nem is lehet karnagy. Az a fő, hogy tudjon a gyülekezet jól énekelni! Szerk.

pel. A 86 dalból álló gyűjtemény, melyet a legmelegebben ajánlunk az érdeklődők figyelmébe. Bálint Dezső ev. reform. lelkésznek van ajánlva. Megrendelhető minden könyv és zeneműkereskedésben. Ára 2 korona.

KÜLFÖLD.

Francia egyházi szemle.

(Folytatás és vége.)

Mig mi magyarok még mindig nem ismerjük fel azt a nagy veszedelmet, amely abban rejlik, hogy az új nemzedék oktatásánál egyre nagyobb tért hódítanak hazánkban a szerzetes rendek, sőt némelyek tárt karokkal fogadják őket, addig a francia kormány véglegesen le akar számolni a szerzetesekkel, kiknek legfőbb bűnéül rója fel, hogy államellenes irányú nevelést ad a gyermekeknek, a mikor a köztársaság ellenségeivé teszi azokat, akik kezeik közé kerülnek. Eddig csak a nem autorizált szerzetes rendek iskoláit zárták be a törvényhozás intézkedése következtében, de most már az autorizált congregatiók tagjainak sem akar a kormány jogot adni a tanításra. A kormány eljárását a francia közvélemény és a parlament is helyesli, minek fényes tanújelét adta a parlament az 1904. évi budget tárgyalása alkalmával, amikor nagy szótöbbséggel bizalmat szavazott a kormánynak. Combes le akarja vonni elvéből a végső consequentiákat is és mivel még ez idő szerint mintegy 1068 iskola, mintegy 400,000 tanulóval van az autorizált szerzetesrendek kezében, ezeket az iskolákat is be akarja zárni. Emez iskolák bezárása nagy nehézséggel jár, mert ennyi iskolának a pótlása az államnak nagy gondokat okoz. Különösen a leány iskolák pótlása jár sok bajjal, mert a leánynevelés volt kezeikben a legnagyobb mértékben.

Az erkölestelen irodalomnak különösen a hírlapok segélyével való terjesztése ellen folytonosan tartó küzdelemnek egyik jellemző nyilvánulása, hogy La Rochelleben a múlt év folyamán egy társulat alakult, mely célul tűzte ki, hogy a sajtó útján, de különösen a hírlapok által közölt immorális közleményeket korlátok közzé szorítsa. A törekvésnek eredményei vannak már most is, mert La Rochelleben négy hírlap szerkesztőjére erkölestelen iratok terjesztése miatt 300 frank bírságot róttak, a lapok elárusítóira pedig 100 frankot. Az egyesület a miniszteriumhoz kérvényt nyújtott be, a melyben kéri, hogy az erkölestelen képek és iratok terjesztőinek üldözésével a társulatot bizzák meg. Mivel pedig némely hivatalnokok vonakodnak az erkölestelen iratok terjesztői ellen fellépni, kéri, hogy a központi bizottságra ruháztassék az erkölestelen iratok és képek terjesztése elleni eljárás megindítása.

Az alkoholizmus elleni küzdelem vezetői az ország különböző részeiből megdöbbenő adatokat állítanak össze az alkoholizmus pusztításairól. Normandiában vannak a pusztításnak a legszembetűnőbb jelei. Egy 1400 lakossal bíró község már 1875-ben 10,000 frankot fizetett az italmérési jogért, egy másik 1600 lakossal bíró község Gonville pedig 1901-ben 40,000 frankot fizetett ugyancsak az italmérés

jogáért. Egészen közönséges eset, hogy több helyen részeg nőket is látnak az utcán, s a részegeskedés a nők közt nagy mértékben terjed. Némely anya már csecsemő gyermekének is ad pálinkát. Normandia 5 departementjében 1873-1903-ig a lakosság száma fogyott 147,688 lélekkel. Egyik departementjében még 1873-ban 398,250 lakos volt és ma már csak 326,952 lakos van, tehát a lakosság 71,298 lélekkel fogyott, vagyis a lakosságnak ötödrésze elpusztult. Mivel Franciaországban a lakosság szaporodása nagyon esekély, s ennek okai közzé teljesen helyes indokok folytán az alkoholizmus terjedését is odasorozzák, az alkoholizmus elleni küzdelmet hazafiúi kötelességnek tekintik.

Ki veszik a küzdelemből a maguk részét az egyházak is. A folyó évben tartott alkohol ellenes congressuson egyik református pap katolikus pap testvéreihez azt a kérést intézte, hogy egyesüljenek az alkoholizmus elleni küzdelemre, mert ez az egyháznak is a legnagyobb ellensége, mire nagy lelkesedéssel kimondták, hogy a különböző felekezetek papjainak az alkoholizmus elleni küzdelemre való egyesülését óhajtják és eme küzdelemre felhasználják az iskolákat is.

Az evangélikáció az ország minden részében folyik, az egész országot behálózzák az evangélikáló állomások, és egymásután alakítják meg az egyes gyülekezeteket. Különösen Corréze képezi az evangélikációna hálás talaját, mert itt havonként 1-2 új templom megnyitása egészen közönséges eset.

A központi evangélikáló társaság, mely a legnagyobb anyagi eszközökkel rendelkezik pályázatot hirdetett oly cikke megírására, melyek a következő kérdésekre adjanak feleletet: miképpen lehetne elosztatni azt a nagy félreértést, mely a keresztyénység és a klerikalizmus összezavarásából ered? miképpen lehetne a híveket meggyőzni arról, hogy a ki a katholicismustól elszakad, még az nem szakad el minden vallástól? mi módon lehetne legvilágosabban bebizonyítani, hogy a protestantizmus az őskeresztyéniséggel azonos, s hogy a protestantizmus elvei összhangban vannak a modern társadalom követelményeivel és nézeteivel, s hogy nem lehet ráfogni, hogy tanításai a józan észszel vagy pedig a lelkiismerettel nincsenek összhangban; megállapítandó, hogy a református egyház miféle feladatot tölt be jelenleg Franciaországban és hogy miképpen feleltetheti a jövőben.

Mindenesetre tanulságos figyelemmel kísérni a francia egyházak munkáját és nemes versenyét, a mely az erkölcsi züllés kétségtelen jelenségeivel szemben az összes felekezeteket arra ösztönzi, hogy összes anyagi és szellemi eszközeiket felhasználják Franciaország megmentésére.

Barcsa János.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Gróf Dégenfeld József az amerikai magyar reformátusok között. Az utolsó konvent alkalmával az amerikai magyar reformátusok ügyével zártkörű értekezlet foglalkozott, melyen azonban a miniszterelnök megbizotta is jelen

volt. Azon az értekezleten az amerikai magyar reformátusok több rendbeli s nagyon fontos ügyeit beszélték meg alaposan az arra hivatottak s egyebek között el lett fogadva, hogy az amerikai ügyeket ezentul a konventi elnökség intézze a dunamelléki egyházkerületi elnökség meghallgatásával. Minthogy pedig, — a mint tudva van, — utóbbi időben a legszenvedélyesebben vitatott kérdést az amerikai magyar reformátusok között az képezte, hogy hivatunk a 3 amerikai egyházi korporatio közül melyikhez csatlakozzanak, — a konvent legcélszerűbbnek azt látta, hogy a magyar református egyházak ne csatlakozzanak egyikhez sem, hanem alkossanak külön, önálló magyar egyházmegyét és mint ilyen kapcsoltsanak be valamelyik hazai egyházkerületbe. Hogy azonban ez a mindenestre nagyfontosságú és az amerikai magyar reformátusok további sorsára nagy befolyással bíró terv a célnak leginkább megfelelő módon, jól és helyesen vitethessék keresztül, — szükségessé vált, hogy valaki, — az arra legalkalmasabbak közül, — az amerikai magyar református egyházak viszonyait ott a hely színén tegye közvetlen tanulmány tárgyává. Erre kért fel és vállalkozott a mi nagynevű főgondnokunk *Gróf Dégenfeld József* ő méltósága s nagy utjára valószínűleg már február 19. vagy 20. kán indulván, Amerikában marad május elejéig. Mindenesetre nagy szerencsének tartjuk, hogy magára az ügyre, mint az amerikai magyar reformátusokra nézve, hogy erre a misszióra éppen *Gróf Dégenfeld József* vállalkozott; mert ha valahol igazán szervező tehetségre, tapintatra van szükség e tekintetben *Gróf Dégenfeld József* embereink közül nagyon kevesen mérködhetnek. Isten vezérelje és hozza vissza ő méltóságát hozzánk szerencsésen, kik az ő távollétét bizonyára érezni fogjuk.

— **A debreceni egyetem és Sárospatak.** Lapunk olvasói nyilván emlékezni fognak még, hogy a „Sárospataki Lap”-ok f. szerkesztője *Dr. Tüdös István* a minap megtámadta a debreceni egyetem felállítására indított mozgalmat. Erre a támadásra mi külön cikkben feleltünk volt. Annál érdekesebb, hogy ugyancsak a „Sárospataki Lapok”-nak másik érdemes szerkesztője t. i. *Zoványi Jenő* most a f. évi 4-ik számban nemcsak hogy védelmére kél a mi egyetemünknek, hanem olyan eszmét vet fel, melyre mi itt Debrecenben még csak gondolni se mertünk volna soha! De ha már Sárospatakon felvetették, megismertetjük azt olvasóinkkal. *Zoványi Jenő* a többek közt ezt írja:

„Ha az az ok, a mint hogy teljességgel nem egyébb, hogy tanáraink immár nem a magunk ne-

velései, gondoskodni kell róla, hogy ismét mi neveljük ki őket gimnáziumaink részére. Ezt akarják a debreceniek bölcs belátással, helyes tapintattal a tervezett egyetem bölcsészeti fakultása, tanárképző intézete által elérni. És én bizonyos vagyok benne, hogy a protestáns nevelés hatása alatt a protestáns középiskolák újra egészen a régi szellemet fogják szétsugározni. Protestáns gondolkodásu, vallásos lelkű, egyházas, hithű nemzedékek fognak ismét kikerülni gimnáziumainkból, s minthogy az intelligenciát átható szellem voltaképpen magának a társadalomnak a közszelleme, mely kihatásában azán a népet is magával ragadja, újra elfoglalandja egyházunk régebbi fényes posztóját a magyar társadalomra, a magyar közéletre, a magyar irodalomra való befolyásában.

Fel tehát a debreceni egyetem lobogójával! Lengjen szerte a magyar protestantismus minden rendű tagjai közt! Töltse el lelkünket annak a tudata, hogy ez ma körülbelül a legmagasabb és legelsőbb rendű protestáns érdek, a melyért áldozni szent kötelessége mindannak, a ki biztosítani óhajtja a magyar protestantismus jövőjét, közelebről a magyar református egyház felvirágzását!

Legilletékesebb helye természetesen Debrecen, a melyen kívül még szóba se jöhet más, s a mely ugy multjánál, miut jelenlegi helyzeténél fogva minden tekintetben praedestinálva van arra, hogy a magyar református egyháznak, sőt az egész magyar protestantismusnak ilyen szellemi gyújtópontjává váljék.

Azután így folytatja és végzi cikkét *Zoványi Jenő*:

„A debreceni egyetem teljes kifejlődésének azonban egyelőre — sajnos! — útját állja a megfelelő anyagi erő hiánya. És e ponton érezhető aztán a magyar református egyház magasabb rendű, egyetemesebb jellegű egyházi és iskolai politikájának is a hiánya. Ha fel tudnánk emelkedni a közszükség kielégítése iránti erős elhatározás magaslatára! Ha nem korlátozna a sokféle huzás, a föld porához való ragaszkodás, az elavult hagyományokért való rajongás! Ha fel tudnók áldozni a helyi és személyi jellegű kicsinyes hiúságot és üdvtelen féltékenységet! Ha meg akarnók valósítani a br. Vay Miklós programját! A sárospataki kollegium jövedelmének egy mintaszerű főgimnázium fentartása után fenmaradó részével, valamint a kolozsvári theologiai akadémiának és a máramaroszigeti jogakadémiának a magok különleges céljaira ugy sem elegendő vagyonával majdnem rögtönösen meg volna oldható a debreceni egyetem nagy kérdése, de legalább is egy-egy óriási lépéssel meg volna közelíthető a máskülönben oly nehezen és nagysokára elérhető cél. Jól tudom, hogy először is azt vetik szememre, hogy helyhez kötött alapítványok elrablásának az eszméjét pendítem meg. Elhiszem, hogy olyanféle tőkék is akadnak a sok között, a melyekre nézve ki van történetesen kötve az a kötelezettség, hogy feltétlenül csak azon a helyen legyenek felhasználhatók. De viszont bátran merem állítani, hogy a nagyobb részök nem efféle. Ha a Bethlen Gábor kollegiumát Kolozsvár helyett, a hova helyét az országgyűlés kijelölte, fel lehetett állítani Gyulafehérvárrt, azután pedig Gyulafehérvárról át lehetett helyezni Nagyenyedre; ha a sárospataki

kellegium két izben is vándoruttra kelhetett s itt-ott való letelepedései alatt mindig megmaradt kollegiumnak, a nélkül, hogy ilyen volta a Sárospatakon való tartózkodástól függött volna; ha csak a II. Rákóczi Ferenc jóindulata folytán kerülhetett vissza Sárospatakra és a III. Károly véletlen kegyéből nem kellett visszamennie Kassára; ha a 18. századbeli benefactorok semmiesetre sem az egykori fontosságát teljesen elveszített Sárospatak városának a kedvéért, hanem a magyar reformátusságnak a javára tették életképessé és az ország valamennyi részéből, még Erdélyből is gyakorta nyert adományok feltétlenül nem ennek a gyarló nagyközségnek, hanem a „magyarországi helvét hitvallásuk kollegiumának“ voltak szánva: teljes meggyőződéssel lehet mindebből kivonnom azt a következtetést, hogy a multak hagyományaival nem jutna ellenkezésbe, de sőt velők megegyezően járna el, — és az adakozók intenióit nem hogy megsértené, hanem egyenesen megvalósítaná a tiszáninneri egyházkerület, ha az akadémia megszüntetésével a gimnázium szükségleteit meghaladó bevételeit a magyarországi reformátusok egyetemének szolgáltatná rendelkezése alá, a melytől ő reá különben is csak átesuszott lassanként a kollegium ügyeinek kizárólagos intézése. A kerületessel a visszaszolgáltatás tényével egyéb gondjai mellett először is a halaszthatatlan új építkezéseket rázná le a nyakáról, mert a meglévő helyiségek megfelelő átalakítással körülbelül kiélégíthetnek a gimnázium szükségleteit, s még az internátusnak egy kisszerű kibővítése egyuttal talán szintén lehetőségessé válna.

Persze, hogy hiába írom én ezt itt papíron, ha az egész egyházkerület közvéleménye perhorreskálja most ezt az eszmét. Am a jövő változtathat ezen a számarányon. Sok olyan elv aratott már diadalt idők multán, a mit először egymaga hirdetett valaki.

— **Ezt is Wolafka ur csinálja.** Talán válaszul, talán megnyugtatóul, vagy talán bosszantásul (nem kutatjuk!) a legutóbbi napok egyikén beküldetett hozzánk a „*Debreceni Páli Szent Vincze-Egyesület*“ 1903. évi jelentése. Nem minden esztendőben szoktuk ezt megkapni, hanem most megkaptuk. Mi pedig át is lapoztuk. Ime a nagyjából egy kis ismertetés! Az egylet elnöke: *Dr. Wolafka Nándor*. Az egylet „derék gondozó tagjai az elmúlt évben felkerestek (mert feltétlenül szükséges hogy a szegények saját lakásaikon kerestessenek fel!) és több kevesebb ideig, a mint kinek-kinek szüksége vala rendes heti segélyben részesítettek 142 családot 408 gyermekkel és 43 magános szegényt; a kik összevéve 640 egyént tesznek ki. Annak bizonyosságául pedig, hogy minden embert felebarátjoknak tartanak (!) álljon itt e számoknak vallásfelekezetek szerént való felosztása: Róm. kath. volt 62 család 168 gyermekkel és 25 magános. Gör. kath. volt 7 család 23 gyermekkel és 2 magános. Helv. hitv. (sic!) volt 66 család 200 gyermekkel és 15 magános. Ag. hitv. volt 5 család 11 gyermekkel és 1 magános. Izraelita volt 2 család 6 gyermekkel. Összesen: 142 család 408 gyermekkel és 43 magános. Ha pusztán a felebaráti önzetlen szeretet és a jótékonyág gyakorlásáról volna itt szó, — áldanók érte *Dr. Wolafkát*, mert sokszor hangsúlyoztuk már, hogy jót tenni mindenkivel, — keresztyéni kötelesség. Amde főleg a protestantizmusra nézve a komoly veszedelem abban rejlik, hogy ez az egylet is a katolikus hitnek csinál propagandát s a

szellem az, a mi hiveinkre nézve (a kiket lakásaikon keresnek fel!) valóságos mérég; mert ime ilyeneket olvasunk ebből az évi jelentésből: (7. lap.) „Azok, a kiknek a jó Isten felesleget adott, elhozzák filléreiket; leteszik Pádúai Szent Antal lábaihoz; Szent Antal átadja Páli Szent Vincének; Szent Vincze pedig elküldi az ő egyletének tagjait, hogy keressék fel elhagyott testvéreiket és az adományokat osszák el mindennek, amint kinek-kinek szüksége van, hogy szükölő ödő ne legyen közöttünk.“ Ime szép muzsika szóban a maszlag, — a szentek tiszteletének terjesztése! Ezért nem lehet ezt az egyletet egyszerű jótékonyági egyletnek tekinteni s ezért nem szabad a „Nőegylet“ tevékenységével ennek tevékenységét még csak össze se hasonlítani. A kit eddig az a „nőegylet“ se géléyzett, azt soha sem akarta vallásában megháborítani s nem is háborította meg. A Páli Szent Vincze egyletnél azonban ez egészen másképpen van s csak az együgyűek, meg a fanatikusok hiszik azt el *Wolafka* urnak, a mit elnöki megnyitójában mond, hogy t. i. „a ki gyanus szemmel nézi szeretet-működésünket más vallásuk körében, az vagy nem tud felemelkedni a valódi Krisztusi szeretet igaz magasztára, vagy saját lelkének gyanakodását beleviszi jogtalanul mások lelkének önzetlen törekvéseibe.“ (5. lap) Köszönjük a bököt, — de már mi csak a saját szemünknek hiszünk; nemesak a hangját, hanem a karmait is nézzük a madárnak! Hiszen nagyon érdekes és tanulságos az a statisztika is, a melyet az évi jelentés a Pádúai Szent Antal perselyéről közöl, mely szerént ennek a „Szent“-nek perselyébe gyült: 1-ső év 1897. nov. 2-től 1898. dec. 31-ig = 2937 kor. 70 f. 2-ik év 1899. január 1-től dec. 31-ig = 3830 kor. 44 f. 3-ik év 1900. január 1-től dec. 31-ig = 4867 kor. 84 f. 4-ik év 1901. január 1-től dec. 31-ig = 6037 kor. 92 f. 5-ik év 1902. jan. 1-től dec. 31-ig = 6169 kor. 60 f. 6-ik év 1903. jan. 1-től dec. 31-ig = 5695 kor. 94 f. Összesen: — 29,538 kor. 44 f. Ime így terjedt Debrecenben évről-évre fokozottabb arányban a Pádúai Szent Antal kultusza az utolsó 6 esztendő alatt. Némi csökkenés csak a legutóbbi esztendőben mutatkozik. Vajjon nem indokolt volt-e tehát, hogy a mult évben egyik protestáns estélyen ez ellen a kultusz ellen is felléptünk!? Valóban bünt követnénk el saját vallásunk iránt, ha tovább is összedugott kézzel néznénk ezt a hódítást. Mi már 2 év előtt megindítottuk a mozgalmat egy szövetség vagy egylet szervezésére. Akkor saját embereink megölték a mozgalmat csirájában. Sőt hallatlan és minősíthetetlen támadásokban („Liga“) részesítették azokat, kik a mozgalom élén állottak. Most a nemes „Nőegylet“ vette fel a fegyvert. Mi, mikor a sár legjobban hullott reánk, akkor is azt mondtuk, hogy mi a történetek dacára is ott leszünk, ha a „Liga“ írói (ma sincs ennek bevallott szerzője!) tesznek alkotnak valami üdvöst. Nos hát állunk szavunknak; csak induljunk!

— **Parochialis könyvtár.** Évek során át folyt a vita szóval és írásban az iránt, hogy az ev. ref. lelkészek szellemi életének emelésére jeles és nélkülözhetlen egyházi munkákból, tehát teljesen szakművekből *egyházi könyvtárak* állíttassanak fel. Egyes egyházkerületek, mint p. o. a tiszáninneri ref. egyházkerület már ki is mondta, sőt szervezeti szabályt is alkotott e végből, hogy saját erején is megvalósítja azt. Ujab-

ban e kérdéssel abból az alkalomból, hogy László Albert és társa (Hegedüs S. és Sándor I.) cég a lelkészi könyvtárak kiadására részletes programot és ajánlatot adott, sőt a 24 vaskos kötetre terjedő nagy munkálatnak igen csekély összeg mellett leendő keresztülvitelére ajánlatot tett s annak kiadására vállalkozni hajlandó, mind az öt ev. ref. egyházkerület foglalkozott s az egyes egyházkerületek magok kebeléből 3—3 tagot küldöttek ki. A tiszántuli ev. ref. egyházkerület küldöttsége Gróf Degenfeld József főgondnok, Széll Kálmán esperes és Márk Endre egyházker. ügyészből állott. Mind az öt egyházkerület küldötteit e hó 26-ik napjára Budapestre értekezletre hívták meg az elnökségre felkért Kun Bertalan püspök és báró Bánffy Dezső. A kiküldöttek az elnökség alatt megtartott gyűlésre majdnem teljes számban megjelentek. Hosszas és beható vita fejlődött ki, a melyben a küldötteknek majdnem minden tagja részt vett. Mindenki elismerte az egyházi könyvtárak felállításának szükséges és halaszthatlan voltát. Végre is egyhangúlag egyházkerületünk főgondnoka Gr. *Degenfeld József* azon indítványát fogadta el az értekezlet s azt az elnökség határozatképpen mondta ki: *hogy az értekezlet a parochialis könyvtárak felállításának szükségét belátván, az az összes egyházkerületben levő ref. egyháznak, tehát az egyház egyetemének bevonásával, kötelezőleg létesítendő, ennek keresztülvitele a conventre lenne bízandó.* Az egyházkerületek megkerestetnek, hogy ilyen irányban hozzanak egyöntetű határozatot.

— **Dr. Tüdös István sárospataki theol. tanárt** s lapszerkesztőt a miskolci egyház meghívás útján lelkészeül választotta meg s a mint értesülve vagyunk Dr. *Tüdös* a meghívást el is fogadja. Szívvel gratulálunk érdemes kollegánknak. Arra az utra lépsz, a melyet mi már félválteden át jártunk. Adjon az Isten neked új erőt az új igához, mely ha nehéz is, igazán mondjuk, hogy gyönyörűség.

— **Gróf Degenfeld József** a tiszántuli egyházkerület és a debreceni ref. főiskola áldozatra kész, buzgó főgondnoka ismét 125 (százhuszonöt) korona és 38 fillért ajánlott fel a debreceni protestáns egyetem javára illetőleg a debreceni protestáns egyetem a tiszántuli egyházkerület által felállítandó tanuszék alapjának gyarapítására, a mely alapot különben — mint ezt már a múlt év december havában volt alkalmunk jelezni — éppen ő méltósága létesített.

— **A debreceni ev. reform. theologia akadémia** Hittanszaki Önképző Társulata a kálvinista öntudat erősítése céljából 1904. február hó 7-én, dél után 5 órakor a főiskola disztermében kilencedik *Protestáns Estélyét* rendezti, melyre t. Cimedet és b. családját szíves szeretettel hívja meg a rendezőség. Számozott ülőhelyek ára 50 fillér. Jegyek január hó 26-tól kezdve Csáthy Ferenc ur könyvkereskedésében és este a pénztárnál válthatók. A terem fél 5 órakor fog kinyitni. A jövedelemből a homokkerti refor-

mátus testvéreink részére két urasztali kancsót vásárolunk, amely nemes célra felülfizetéseket is köszönettel fogad s hirlapilag nyugtáz a rendezőség. A jobboldali melléktérben ingyen ruhatár lesz. *Műsor* 1. „Isten a magas Égben” Bognártól. Előadja a főiskolai énekkar. 2. „Az evangéliumi bátorság”-ról szabad előadást tart dr. Baltazar Dezső szoboszlói ev. reform. lelkész. 3. Nagyszombaton. Irta: Móra István. Szavalja: Fehér Margit urhölgy, tanítónőképezdei növendék. 4. „A vallásos családi élet”-ről beszél Németh Vince esküdt felügyelő. 5. a) Tóth Árpád: Esz moll. Scherzo. b) Chopin: Asz dur Valse. Zongorán előadja: Tóth Árpád, a debreceni ev. reform. felsőbb leánynevelő intézet és tanítónőképezde zenetanára. 6. Ejszaka. Irta: Endrődi Sándor. Szavalja: Dobra Jenő hittanhallgató. 7. XXXIII. Zsoltár. Közének.

— **Békesség az olvasónak!** Isten dicsőségére, a kálvinista öntudat és az egymás iránt való igaz szeretet erősítésére, a debreceni református collegium Hittanszaki Önképző Társulata elhatározta, hogy 1904. január 24-től kezdve a csapókerteri és a homokkerti imaházakban vasárnap délutánonként egyháztársadalmi összejöveteleket rendez. Az egyháztársadalmi összejövetelek sorrendje: Január 24-én d. u. 2 órakor. Csapókerterben: Imádkozik: Németh Vince esk. felügy. Bibliát magyaráz: Harsányi Pál senior. Imádkozik: Tóth Sándor hittanhallgató. Homokkertben: Imádkozik: Baróthy István hittanhallg. Bibl. magy.: Kónya Gábor hittanhallg. Imádkozik: Dobra Jenő hittanhallg. Január 31-én d. u. 2 órakor. Csapókerterben: Imádkozik: Dobra Jenő hittanhallgató. Bibl. magyaráz: Kiss Károly hittanhallgató. Imádkozik: Bán István hittanhallgató. Homokkertben: Imádkozik: Papp László hittanhallgató. Bibl. magy.: Harsányi Pál senior. Imádkozik: Tóth Sándor hittanhallgató. Február 7-én d. u. 2 órakor. Csapókerterben: Imádkozik: Baróthy István hittanhallgató. Bibl. magyaráz: Kónya Gábor hittanhallgató. Imádkozik: Szele Miklós hittanhallgató. Homokkertben: Imádkozik: Tóth Sándor hittanhallgató. Bibl. magyaráz: Kun Szabó Gyula hittanhallgató. Imádkozik: Bán István hittanhallgató.

— **N.-Dobra** (Zemplén m.) község temploma részére szükséges új orgona elkészítése iránt benyújtott ajánlatok közül, mint legelőnyösebb és legjutányosabb, Országh Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgona-gyáros cég ajánlata lett elfogadva. A hirneves cég a mű elkészítése iránt a megbízást már megkapta s mint értesülünk az orgona a husvéti ünnepekre már el is készült.

— **A házasság minden népnél** cím alatt H. d. Almeras francia író érdekes munkát adott ki. A nők társadalmi helyzetét illetőleg különféle csoportokat különböztet meg. A vad népeknél a nő zsákmány, s ezeknél a nő félelemből megadja magát a hódítónak. A barbár népeknél a nő árucikk, melyet a törvény véd, mint a többi tárgyaknál becsesebb tulajdont. Hierarchikus országokban a férj az atya tekintélyével bír, de e mellett gyöngédebb hajlamokkal is viseltetik neje iránt. Van végül civilizált társadalom, melyben a házasság törvényes actussá válik, s a nő az ilyen társadalmakban több szabadsággal és joggal bír, mint a többi népeknél. Hogy az egyes népeknek milyen erkölcsi felfogása van a házasságról, azt meg lehet ítélni a házassággal kapcsolatos szertartásokból, melyekben az illető nép lelkülete tükröződik vissza.

Kimutatja azt is, hogy a házasság intézményét mennyire veszélyeztetik a nőtlenség terjedése, a pénzvágy, a nők emancipációja, a házasságtörések és elválások. Kimutatja, hogy az elválások, úgy a mint nálunk szervezve vannak, a családi élet felbontására vezetnek. Majd így szól: „Jobb lenne böles törvények és tiszta erkölcsök által a bomladozó családi életet ujja alkotni, eltörölni a papi nőtlenséget és megkönnyíteni a nőnek egyetlen pályáját, mely hozzá méltó; a házasságot.“ Nagy igazság rejlik szerzőnek utóbbi szavaiban, valamint szerzőnek a születési viszonyokról összeállított statisztikájában is. Kimutatja, hogy Párisban 1000 nőre, kik 15—50 év közt vannak, 116 születés esik a legszegényebb városrészben. Az igen szegény városrészben 108, a szegény városrészben 95, a jómódu városrészben 72, az igen jómóduban 63, a gazdag városrészben 53, az igen gazdagban 34 születés esik 1000 nőre. Ime, a statisztika azt mutatja, hogy a születési arány kisebbedik a vagyon növekedésével, s az egoizmus a gazdagsággal együtt gyarapodik.

— **A mohamedánizmus és a keresztyénség terjedése** közt érdekes párhuzamot von egyik francia lap. Megelégedéssel tölthet el bennünket az a csodálatos gyors haladás, melyet a keresztyénség hódításaiban napról-napra látunk, de a mohamedánizmus hódítása tulszárnyalja ezt úgy a hittérítők buzgalma, mint az áttérők száma tekintetében. Különösen Afrikában, Indiában és Chinában terjed rohamosan. S miben rejlik az iszlam haladásának titka? Abban, hogy ott nem egyházi társulatok és bizottságok vezetik a térítést a hívek adakozásának költségén, hanem maguk a hívek. A mohamedánizmusnak nincs szüksége hittérítő társulatokra, elég erre a célra a hívek buzgalma. S ha mégis vannak missionáriusoknak nevezett emberek, ezek első sorban inkább utazók és kereskedők, vannak köztük iskolamesterek is, vagy a kormányának bizonyos feladattal megbízott tisztviselői, hírlapírók, vagy más gyakorlati feladattal foglalkozó férfiak. Ezek a férfiak a hivatásos foglalkozásuk mellett még felmaradó szabad idejüket azzal töltik, hogy az utcákon és kereskedésekben járják, felkeresik a keresztyéneket és hindukat egyaránt, megtámadják azoknak a hitelveit, melyekben bámulatos jártasságot árulnak el. Ime ebben rejlik az iszlam haladásának titka: harcosai a közélet emberei közül kerülnek ki. De viszont ebből mi keresztyének, és közelebből mi reformátusok is tanulhatnánk. Megjegyezhetnénk, hogy az evangélium eszméinek terjesztésére leghatalmasabb eszköz volna a híveink tevékenysége. Ha a protestáns eszmének annyi önkéntes apostola volna híveink között, mint a mennyivel a mohamedánizmus dícselkedhetik, akkor a protestántizmus még nagy hódításokat tenne. Krisztus azonban nem tette oly szigorúan kötelességévé a híveknek eszméinek terjesztését, mint Mohammed.

— **Lapunk olvasóihoz!** Teljes tisztelettel s őszinte bizalommal kérem a szellemi támogatást mindazoktól, a kik erre ezt a lapot méltónak tartják. Komoly tartalmat az eszmék, elevenséget a hírek és események adnak minden ujságnak. Ezenkívül a „Debreceni Protestáns Lap“ szerkesztése és kiadása nem üzlet, hanem olyan kötelesség, mely áldozatot követel. Én meghoztam ezt, — ne vegye hát senki rossz néven, ha felemlítem, hogy a lap érdemes olva-

sóinak támogatására számítok s azt bizalommal kérem. Eddigi munkatársaim, — hiszem ezután is mellettem maradnak; de annál jobb, mennél többen vagyunk.

Szerk.

— **Halálozások.** Mélyen megilletődve s igaz részvétellel vettük a következő gyászjelentéseket: Az immár betelt hosszú élet áldásaiért hálaadással, Isten akaratában való megnyugovással, de fájó szívvel tudatjuk, hogy édes jó anyánk, gyermekeink, unokáink szerető nagyanyja, illetőleg dédanya, — az Ur egykori szolgálójának hosszú időn át hitvese: nagytiszteletű *özv. Hajnal Abelné, Sipos Eszter* életének 85-ik, bus özvegységének 22-ik évében f. hó 25-én reggel 4 órakor csendesen elhunyt. Kihült tetemei e hó 27-én szerdán délelőtt 10 órakor a háznál tartandó imádság után fognak a reformátusok szélalmi temetőjében levő családi sírboltban — a feltámadás reményében — nyugalomra helyeztetni. Békés, 1904. január 25. dr. Hajnal István és neje Farkas Anna, Hajnal Antal, özv. Kovács Lászlóné Hajnal Eszter, dr. Hajnal Albert, Hajnal Elek és neje Fogarassy Katalin, gyermekeikkel és unokáikkal együtt. Nyugodjék csendesen, — áldott legyen emlékezete! — Mélyen megrendült szívvel tudatjuk a felejtethetlen jó férj, apa, fiu, vő, testvér és rokonnak *Dr. Dávidházy Imre* ügyvéd, a debreceni ev. reform. egyházmegye ügyészének folyó hó 22-én esteli 9 órakor, élete 31-ik, boldog házasságának 3-ik évében, hosszúságos szenvedés után történt gyászos elhunytát. Kedves halottunk földi részei folyó hó 24-ik napján délután fél 3 órakor, Deák Ferencz-utca 11-ik sz. háznál tartandó rövid imádság után, a kossuth-utcai temetőben fognak siri nyugalomra tételni. Mely végzettségétélre az elhunyt rokonait, barátait s minden jó ismerőseit bánatos szívvel meghívjuk. Debrecen, 1904. január 23. Testvérei: ifj. Dávidházy János nejevel Milylye Ilonával; Dávidházy Sándor nejevel Szaniszló Viktóriával és Dávidházy Mariska, özv. Dr. Dávidházy Iaréné szül. Szabó Ilona; kis fiuk Tibor nevében is; Dávidházy János és neje Szabó Mária mint szülék. Özv. Szabó Antalné mint anyós; Gizella, Odön, Margit, Antal gyermekeivel. Legyen áldott emlékezete.

Szerkesztői üzenet.

A. K. Buj. Arra, hogy már ebben a számban közöljem, későn jött, de jönni fog legközelebb. Figyelemmel átolvastam: kíváncsi vagyok befejező részére. Tehát, ha haza kerülsz, fejezd be s küld el hozzám. Szives üdvözléssel. — **Egy előfizetőnek.** Te ugyan privát levélben kérte véleményemct s még a levélbélyeget is csatoltad (!) — én azonban, mert közérdekű a kérdés, itt adom meg válaszomat ebben a rovatban. A kérdés az, hogy „presbiter-választásnál szavazhat-e egy tanító, vagy tanítónő, a ki egy krajcár egyházi adót sem fizet“? Ezt a kérdést §-al is el lehet dönteni szeréntem t. i. úgy, hogy **nem szavazhat!** Már abban a füzetben, melyet a tiszántuli egyházkerület 1882-ben kiadott volt ily címen: „Utasítások a kir. megerősítést nyert egyházi törvények életbeléptetésére,“ — az 5-ik lapon az akkori törvények 22. §-hoz utasításképpen a 2-ik bekezdésben ez áll: „Ugy az egyházközségi közgyűlés, mint a presbyterium tagjainak választására mindazok jogosítottak, kik a lelkészválasztást gyakorolhatják“ (Lásd: érvényben álló törvényeink 195. §-át!) Ez ma is így van. Tehát kétségtelen, hogy a törvényhozás abból a helyes elvből indult ki, hogy *jogot csak az élvezhet, a ki kötelességet teljesít*; más senki! Ezen elv szerént keil a törvény §-ait alkalmazni még per analogiam is! És én lelkészszégem ideje alatt csakugyan így is alkalmaztam mindig. Tanuim lehetnek erre p. o. a püspökladányi tanítók. Először is én magamat is felvétettem

az egyházi adófizetők közzé: én, mint lelkész, éppen úgy fizetem az egyházi adót, mint az állami hivatalnok az állami adót. Aztán fizettettem a fanító urakkal is éppen azért, hogy a *viláslói jogot a számukra biztosítsam*. S azok a püspökladányi tanítók elég tiszta fejjel bírtak ahhoz, hogy belássák, hogy ez így van jól és igazságosn. Különben egy felmerült incidens alkalmából a 90-es évek derekán. — már, hogy melyik évben, ma már biztosan nem tudom. — foglalkozott ezzel a kérdéssel az „Alsószabolcs-hajduvidéki” egyházmegye közgyűlése is, — és a fenti értelembe döntött. — **K. B. Krinetz** A kérdezett férfiú H. bősör-ményben lakik.

Tartalomjegyzék: Az országos ref. tanáregyesületnek a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett felterjesztése a tanári nyugdíjtörvény módosítása tárgyában. Dóczi Imre, Karai Sándor. — Híres természettud. sok vallásos nyilatkozatai. — A debreceni református Kollégium adattára. Balogh Ferencz. — **Tanügy:** Egyházkerületünk népiskoláinak állapota az 1900-ik iskolai évben. Baresa János. — **Közéletünk:** A református jótékony nőegylet. közgyűlése. — Irodalom. — **Külföld:** Francia egyházi szemle. Baresa János — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas **egyetlen magyar nyelvű** protestáns imakönyv a **serdülő** ifjuság számára. **Horváthné Ferenczy Ida**

„Fehér Liliom”
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ó méltósága rendkívül meleg hangú ajánlásával. Ára egyszerű kötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben tokkal 2 k. 50 f. diszes bőrkötésben aranymetszettel és dobozzal 3 k. 50 f. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél **Miskolcon**, aki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csörend-szer szerint, golos-ládával. Biztos működésért még a **legnedvesebb templomban is** kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyedségű játszás-móddal birnak és mindamellett az egyes sipok a leggyorsabb játszás mellett is **precizen** azonnal megszólalnak. — Elvállalok továbbá

régi orgonákat átalakítás, javítása és hangolása a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruj versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA FÖTT: 1845-BEN.